

Debreceni Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelvtudományi Tanszék

Ügynökvizsgálat óvodapedagógusok körében

Témavezető:

Dr. Fehér Krisztina
egyetemi tanársegéd

Készítette:

Jónás Vivien Nóra
III. magyar-kommunikáció- és
médiatudomány

Debrecen
2017

Tartalom

1. Bevezetés	2
2. Társadalom és nyelv	3
3. Hipotézisek	6
4. A mérés módszertana	7
4.1. A nyelvi attitűd	7
4.2. Az ügynökvizsgálati módszer	9
5. A mérési eszközök	10
5.1. Az ügynök szövege	10
5.2. A kérdőív	11
5.3. Az interjú	12
6. A mérési protokoll	12
7. A mérés eredményei	14
7.1. Az ügynök beszédéhez fűződő attitűdök a nyelvváltozatok alapján	14
7.2. Az ügynök személyéhez fűződő attitűdök a nyelvváltozatok alapján	18
7.3. Az ügynök alkalmassága	22
7.4. Kik az elfogadóbbak?	26
7.5. Eredmények az adatközlőkre vonatkozóan	30
8. Következtetések	32
9. Felhasznált irodalom	32
10. Függelék	35
10.1. Ügynökszövegek	35
10.1.1. Sztenderd változat	35
10.1.2. Nyelvjárási változat	35
10.2. Kérdőív	36
10.3. Interjú	42
10.4. Adatközlők	44

1. Bevezetés

Szakedolgozatom kiindulópontja, hogy a társas viszonyok alakulásában fontos szerepet játszik a nyelv. WILLIAM LABOV szavaival élve a nyelv a társas viselkedés egy formája (LABOV 1973: 509). Mi sem mutatja ezt jobban, mint az, hogy az emberek beszédünk alapján társítanak hozzánk különböző tulajdonságokat, fizikai vagy szellemi képességeket.

Ebből adódóan vizsgálatom tárgya, hogy az emberek milyen nyelvi attitűddel rendelkeznek. Mérésem során magyar óvodapedagógusok nyelvi attitűdét tanulmányozom, mivel arra vagyok kíváncsi, hogy az óvónők és a dajkák hogyan, illetve mennyire befolyásolják a gyerekek nyelvhasználatát. Ilyen szempontból magyar óvodapedagógusokkal eddig még nem készült mérés.

A szociolingvisták az óvodások korosztályának nyelvi nevelésének kérdéseit kevésbé vizsgálják, ami pedig maguknak a gyerekeknek a nyelvi attitűdjét illeti, ők főként iskoláskorúakkal (például CREBER–GILES 1983, EDWARDS V. 1978, EDWARDS J. 2006, GILES–HARRISON–CREBER–SMITH–FREEMAN 1983), pszicholingvisták pedig óvodáskorúakkal kisebbekkel készítettek preferenciaméréseket (NAZZI–BERTONCINI–MEHLER 1998, RAMUS–MEHLER 1999 stb.). A szociolingvisztikai vizsgálatokat tekintve a sztenderd brit angol (Received Pronunciation) és valamilyen nem sztenderd angol változat (walesi dialektus) megítélését, továbbá 7 és 10 év közötti gyerekek attitűdjének változását is tanulmányozták (GILES–HARRISON–CREBER–SMITH–FREEMAN 1983). A pszicholingvisztikai mérések néhány hónapos csecsemőkkel készültek, s „a kutatások arra utalnak, hogy a csecsemők már újszülött korban képesek két nyelvet a prozódia sajátosságaik vagy a magánhangzók és a mássalhangzók eloszlása alapján megkülönböztetni” (KOVÁCS 2014: 555).

Attitűdmérés óvodáskorú gyerekekkel eddig főként Amerikában készült, ahol a sztenderd angol és az afroamerikai angol (korábbi néven: fekete angol) viszonyát vizsgálták (ROSENTHAL 1974). Magyar gyerekekkel végzett hasonló mérésről nem tudok.

Ezek alapján munkám egyik célja, hogy a két tudományterületet, azaz a szociolingvisztikát és a pszicholingvisztikát közelítsem egymáshoz, s a kutatások között lévő korosztályrét enyhítsem. Dolgozatom első felében ismertetem a kutatás elméleti háttérét, a vizsgálati módszert, valamint bemutatom saját mérésem, majd ezt követően kiértékelem a mérésből kapott adatokat, és kísérletet teszek ezek értelmezésére, valamiféle konklúzió megfogalmazására.

2. Társadalom és nyelv

Először is azt tárgyalom, hogy mire való a nyelv, és milyen alaptulajdonságokkal rendelkezik. Arra, hogy mire való, mi a funkciója a nyelvnek, leginkább azt a választ szoktuk kapni, hogy a kommunikáció eszköze, segítségével fejezzük ki gondolatainkat és ismereteinket. Mindez kiegészítendő azzal, hogy JEAN AITCHISON vizsgálatai alapján „a nyelv mérsékelten jól alkalmazható egyszerű információk közlésére, de kifejezetten nehézkesen kezeli a térbeliségre, az érzésekre és az érzelmekre vonatkozó leírásokat. Kiemelkedően alkalmas viszont a nyelv arra, hogy társas kapcsolatokat építsünk és tartsunk fenn a segítségével, és hogy befolyásoljunk másokat” (KIS 2003). Tulajdonképpen a beszélgetés kedvéért beszélgetünk, s ezt alátámasztja DUNBAR pletykaelmélete is, mely szerint a nyelvnek olyan szerep tulajdonítható, mint a kurkászásnak az emberszabásúaknál. Ez alapján tehát a kurkászást felváltó pletykálás az emberek között lévő kapcsolatok ápolására szolgál. Ezt a társas funkciót fedezhetjük fel akkor is, ha a nyelv kialakulásával foglalkozó elméletekkel találkozunk, hiszen „az emberi nyelv kialakulásával foglalkozó elméletek jelentős részében közös az a gondolat, hogy az emberi nyelv megjelenése nagyon szorosan összekapcsolódik a korai emberek közösségi igényeivel” (SÁNDOR 2002: 68).

Arra a kérdésre, hogy milyen alaptulajdonságokkal rendelkezik a nyelv, azt mondhatjuk, hogy ezek a variabilitás és a folyamatos változás. Ezek a tulajdonságok teszik lehetővé, hogy megbélyegezzük azokat, akik tőlünk eltérő módon beszélnek. A nyelvi megbélyegzés valószínűleg a nyelvvel együtt jött létre, mely saját csoportunk szempontjából hasznosnak tekinthető, hiszen a különböző nyelvhasználat különböző csoportba való tartozást is jelentett. „A nyelv minden megszólaláskor elkerülhetetlenül jelzi csoportidentitásunkat is, és a beszélgetőtársunkhoz való viszonyunkat is. Másként fogalmazva: minden esetben jelzi, hogy melyik csoporthoz tartozunk, és azt is, hogy a csoport hierarchiájában milyen helyet foglalunk el” (SÁNDOR 2002: 69). Az alaptulajdonságokat illetően a variabilitás fontossága abban rejlik, hogy „egyszerre biztosítja a csoportok közötti elszigetelődést és stabilizálja a csoporton belüli hierarchiát” (SÁNDOR 2002: 70), valamint ezzel együtt jár a csoportkohézió növelése. A folyamatos változás pedig a csoport védelmére szolgál, ugyanis „megnehezíti a »kalandorok« dolgát, akik részesedni akarnak a csoportélet előnyeiből, de maguk semmivel sem akarnak hozzájárulni a csoport boldogulásához” (SÁNDOR 2002: 70). A különböző csoportok gyakran illették egymást a *barbár*, valamint *néma* jelzővel, mivel csak saját nyelvüket tekintették értelmesnek. Ez a megbélyegzés kölcsönösen működött, azaz „nemcsak az A csoport

gondolta úgy, hogy a B csoport tagjai nem is emberek, hiszen nem tudnak beszélni, ugyanezt gondolták a B csoport tagjai is az A csoportról” (SÁNDOR 2002: 71).

„Ma a nyelvhasználat a csoportkohézió növelése helyett bomlasztja a csoportokat azzal, hogy összetartozásuk egyik jelzője, a saját nyelv használata szégyenérzetet kelt bennük. A nyelvi arisztokratizmus, mely egyetlen változatot kényszerítene mindenkire, figyelmen kívül hagyja, hogy a társadalmi identitásnál biológiailag fontosabb számunkra a közvetlen közösségünkhöz tartozás” (SÁNDOR 2002: 74). A szóban forgó egyetlen változat Magyarországon a legnagyobb társadalmi presztízzsel rendelkező sztenderd változat, melyről PETER TRUDGILL meghatározása nyomán (TRUDGILL 1983) BARTHA CSILLA a következő definíciót adja: „a sztenderd magyar tehát a magyarnak az a változata, amelyet általában nyomtatásban használnak és amelyet normális körülmények között az iskolában és a nyelvet tanuló nem anyanyelvi beszélőknek tanítanak. Ez az a változat, amelyet az iskolázott emberek beszélnek, amelyet a rádióban, televízióban és más hasonló helyzetekben alkalmaznak. Fontos megjegyezni, hogy a sztenderd és a nem sztenderd közötti különbségnek elvben nincs köze a formális és a társalgási nyelv közötti különbséghez, vagy az olyan – nem nyelvészeti – fogalmakhoz, mint a »helytelen nyelv«. A sztenderd magyarnak is van társalgási és formális változata, s a sztenderd magyart beszélők éppannyit szitkozódhatnak, mint a többiek” (BARTHA 1998: 20–21). A sztenderd nyelvváltozatot gyakran illetik a *szebb, jobb, igényes és tökéletes* jelzőkkel, ezek azonban félrevezetőek lehetnek, hiszen azt sugallják, hogy van olyan változat, mely nem az.

A sztenderd „a magyar anyanyelvűek többsége számára nem azonos azzal a változattal, amelyet otthon, elsőként sajátítottak el, és amelyet a legkönnyebben, a legszívesebben, a legkötetlenebbül beszélnek” (SÁNDOR 2014: 57–60), az ugyanis az „édesanyai nyelv”, más szóval vernakuláris vagy alapnyelv. Szerepe kiemelkedő, hiszen a gyerekek ezt az édesanyai nyelvet viszik magukkal az iskolába. A gyerekek ennek következtében hátrányba kerülhetnek, az ilyen esetekre precedensül az Ann Arbor-i ügy szolgál. 1979-ben Ann Arbor városában afroamerikai szülők pert indítottak a Martin Luther King Iskola ellen, ugyanis úgy gondolták, hogy az iskola figyelmen kívül hagyja tizenegy éves gyermekeik nyelvi háttérét. A bíróság ezzel egyetértett, tehát a szülők megnyerték a pert, és a bíróság arra kötelezte az iskolát, hogy dolgozzon ki egy olyan megfelelő módszert, mely afroamerikai nyelvváltozatuk alapján segíti a gyerekeket a sztenderd angol tanulásában (WARDHAUGH 2006: 349).

Ezt követően a sztenderd és az alapnyelv mellett szükséges a regionális dialektus fogalmát is bevezetni, mely a területi változatokat, nyelvjárásokat jelenti (WARDHAUGH 1995: 41). Osztályozásuk komplikált feladat, mivel nehéz eldönteni, hogy a különféle tulajdonságok

közül mi minősül markáns jegynek. Alapvetően minden ember beszédére igaz, hogy tartalmaz regionális sajátosságokat, csupán „szövegmenyiség és türelem kérdése tehát, hogy bárkinek a beszédében találjunk olyan nyelvi egységeket, amelyek alapján kisebb vagy nagyobb pontossággal meg lehet mondani, hogy az illető melyik földrajzi terület nyelvváltozatát sajátította el” (SÁNDOR 2014: 50–54).

Ezekhez a különböző nyelvváltozatokhoz való viszonyulásunk a nyelvi attitűdünk által mutatkozik meg, s ehhez kapcsolódóan megkülönböztethetünk nyílt és rejtett presztízst, attitűdöt. Nyílt presztízzsel a magas társadalmi tekintéllyel rendelkező sztenderd változat bír. Ezzel szemben rejtett presztízse annak a nyelvváltozatnak lehet, mely nem rendelkezik tekintéllyel, azonban egy közösség számára értékesnek tekinthető (CSERESNYÉSI 2004: 125). Tehát „az emberek annak ellenére is ragaszkodnak saját nyelvhasználatukhoz, hogy azt másokkal együtt ők maguk is helytelennek ítélik. A saját nyelvváltozatok e presztízst a sztenderd változat nyílt tekintélyével szemben rejtett presztízsnak nevezték el” (SÁNDOR 2002: 74). Mindemellett a saját nyelvváltozathoz való ragaszkodás valamelyest erősíti a csoportkohéziót.

Az emberek sokszor tudatában vannak, hogy nyelvhasználatuk jelzi identitásukat, csoporton belül elfoglalt helyüket, s a nyelvi változatosságuknak köszönhetően lehetőségük van arra, hogy annak a csoportnak a nyelvváltozatát sajátítsák el és használják, ahová tartozni szeretnének. Azonban a változók többsége nem ilyen, s jó példa erre a Martha's Vineyard szigeten megfigyelt hangváltozás, ugyanis „minél inkább képesnek érezte magát valaki a bennszülött vineyardi státus megszerzésére és megtartására, annál inkább növelte az (ay) és az (aw) centralizációját. Azok a fiúk, akik a szárazföldön próbáltak megélhetési lehetőséghez jutni, ha visszatértek a szigetre, erősebb centralizációt mutattak, mint apáik. Ha viszont egy vineyardi úgy döntött, hogy nem marad a szigeten, nem ott keresi meg a kenyerét, a centralizációt sem figyelhetjük meg nála többé, a köznyelvi formákat kezdi használni, amelyeknél a középsőképzésűvé válás (centralizáció) nem megy végbe” (LABOV 1975: 268). WILLIAM LABOV ezt a hangváltozási mechanizmust alulról jövő változásnak nevezi, melynek lényege, hogy egy nyelvi formát használni kezd a társadalom alsóportja (LABOV 1975: 280). Ennek köszönhetően a társadalmi folyamatok a nyelvi változásokat képesek szemléltetni, ugyanis „a nyelvi viselkedés váltakozásának önmagában nincsen jelentős befolyása a társadalmi folyamatokra, de az egyén lehetőségeire az életben sincs erőteljes hatással, éppen ellenkezőleg, a nyelvi viselkedés formái rendkívül gyorsan változnak, amint a beszélőtársadalmi helyzete megváltozik” (LABOV 1973: 509).

Ugyanakkor a változásokat illetően „ne feledkezzünk meg arról sem, hogy azok a nyelvváltozatok, amelyeket ismerünk, nem egymástól élesen elkülönítve, fiókokban vagy dobozokban tárolódnak a fejünkben, így szükségképpen hatnak is egymásra” (SÁNDOR 1999: 163), mely részben abból is adódhat, hogy a beszélők egyszerre több csoport tagjai is lehetnek.

3. Hipotézisek

Hipotéziseim az eddigi attitűdmérések alapján állítottam fel. Mérésem két részből állt. Ennek megfelelően feltevéseimet a kérdőívre és az interjúra vonatkozóan, valamint a nyílt és rejtett attitűd viszonyában szemléltetem.

A kérdőívre vonatkozóan a következők:

- az óvodapedagógusok olyan mértékben és annak megfelelően fogják előnyösnek ítélni a sztenderd változatú beszélőt, hogy szerintük társadalmilag mennyire megbecsült, magas a saját munkakörük
- óvónői munka betöltésére a sztenderd változatú jelentkezőt alkalmasabbnak tartják azok is, akik nyelvjárási háttérrel rendelkeznek
- az óvodapedagógusok a nyelvjárási jelentkezőt az óvónői munkára kevésbé tartják alkalmasnak, mint a sztenderd nyelvváltozatú beszélőt a sztenderd nyílt tekintélyének megfelelően
- az óvodapedagógusok a sztenderd beszélőhöz magasabb értelmi képességeket társítanak, mint a nyelvjárási beszélőhöz
- az óvodapedagógusok szerint a gyerekek barátságosnak tartanák a nyelvjárási jelentkezőt
- összességében a legtöbb kérdésben a sztenderd nyelvváltozatú beszélőt fogják előnyösebbnek ítélni, leginkább szakmai alkalmassága és beszéde alapján.

Az interjúra vonatkozóan a következők:

- azok az óvodapedagógusok, akik nyelvjárási közegből származnak, a nyelvjárással kapcsolatban rejtett presztízst fogják mutatni
- az óvodapedagógusok saját nyelvhasználatukat a sztenderd változathoz viszonyítva megfelelőnek tartják
- az óvodapedagógusok megkülönböztetnek helyes és nem helyes nyelvhasználatot
- az óvodapedagógusok hátrányosnak ítélik, ha egy óvónő nyelvjárásban beszél

– már az óvodában elkezdődik a gyerekek sztenderd változatra nevelése, az óvónők javítgatásai és az anyanyelvi foglalkozások által.

4. A mérés módszertana

4.1. A nyelvi attitűd

Még mielőtt a nyelvi attitűdről beszélnek, szeretnék magáról az attitűdről is néhány szót szólni. Az attitűdnek nagyon fontos szerep tulajdonítható, hiszen meghatározó része az emberek életének, valamint a pszichológusok sem tudnának teljes képet festeni az emberi viselkedésről nélkülük (CRANO–PRISLIN 2008: 111). Fontosságához az is hozzájárul, hogy képes formálni az emberek szociális és fizikális világról való felfogását, illetve befolyásolja a viselkedésünket, ugyanis ez alapján választjuk meg, hogy kikkel barátkozunk, kikkel ellenségeskedünk, ez alapján segítünk másoknak és kapunk mi magunk is segítséget (CRANO–PRISLIN 2008: 19). Az emberek összetett módon az attitűdjüknek megfelelően választanak a különböző termékek közül, CRANO–PRISLIN példájával: élve egy férfi azért kedvelheti a Volvót, mert élvezet vezetni és erős motorral rendelkezik, míg felesége az autó biztonsága, megbízhatósága miatt preferálja azt. Ez a példa jól szemlélteti, hogy az emberek attitűdje érzelmi és racionális alapon is működhet. Az attitűdöknek tehát több különböző alapjai lehetnek, ahogyan azt már említettem érzelmi és racionális, továbbá az attitűd alapjául szolgálhat múltbéli viselkedésünk, ugyanakkor olyan eset is megfigyelhető, amikor a viselkedés megelőzi az attitűdöt, tehát ösztönös a cselekvés (CRANO–PRISLIN 2008: 112). A tanult attitűdök esetében érdemes feltenni a kérdést, hogy ezeket hogyan tanuljuk meg? Ebben a tanulási folyamatban számos tényező válik meghatározóvá, vannak kutatók, akik a család erős befolyásoló szerepét emelik ki a gyerekek korai évében, mások az oktatási rendszernek vagy a kortárs-csoport által keltett nyomásnak tulajdonítanak fontos szerepet. Ezenfelül vannak olyan kutatók is, akik a tömegmédiákommunikációját, különösen a televízió szerepét hangsúlyozzák, de valójában az összes tényező meghatározó lehet az attitűd alakulásában, formálódásában (OSKAMP–SCHULTZ 2005: 161).

Ahogyan azt már említettem, a különböző nyelvváltozatokhoz való viszonyulásunk a nyelvi attitűd által mutatkozik meg (lásd a 2. fejezetben). Ennek oka, hogy a nyelv jelentős szociális erővel rendelkezik azáltal, hogy az emberek reagálnak a beszélő nyelvi és nem nyelvi kifejezéseire, melyek jelző értékkel bírnak a beszélő egyénről, mind személyes, mind

szociális tekintetben. Ilyen például, ha egy amerikai egy idegent kulturálnak, kifinomultnak tekint, csupán azért, mert brit akcentussal rendelkezik (CARGILE–GILES 1997: 195). Ide kapcsolódik az a feltételezés is, mely szerint a nyelvhasználat összhangban van a beszélő társadalmi státuszával. Ebben az értelemben a nyelv társadalmi sztereotípiákat képes előidézni, melyek túlmutatnak a nyelven. Ezt a jelenséget egy angol szótár esetében is megfigyelhetjük, ugyanis a The Oxford English Dictionary definíciója a dialektusról és akcentusról segít fenntartani azt a nézetet, hogy a nem sztenderd nyelvváltozatok kevésbé helyesek. A dialektust például alárendelt nyelvi formának tekinti, melynek sajátossága, hogy helyi szókinccsel és kiejtéssel bír (EDWARDS J. 2006: 324).

A sztereotípiák folyamatát illetően azt mondhatjuk, hogy már a gyerekek saját csoportjukkal kapcsolatos korai elképzeléseivel kezdetét veszik. A 6 és 14 év közötti gyerekek esetében pedig egyre inkább fejlődnek a sztereotip nézetek az idegen emberekről. Számos tanulmány alapvető megállapítása, hogy a 6 évnél kisebb gyerekeknek fontos, hogy kifejezzék erős pozitív érzéseiket a saját nemzetükhöz és hagyományos nemzeti jelképeikhez kapcsolódóan. Majd ez 10 éves gyerekek esetében olyan módon alakul, hogy meglehetősen erős negatív érzéseik lesznek az idegenekkel és vetélytárs nemzetekkel szemben (OSKAMP–SCHULTZ 2005: 348).

Idegenekkel szemben számos 6 éves gyerek csupán egyszerű információt és értékelést képes adni, mint a „jó” vagy „rossz”. A 10 és 14 éves gyerekeknél egyre inkább megjelennek a különböző értékelő kategóriák használata, ilyen például az intelligens, békés és törekvő. Ezzel egy időben a leíró típusú állítások eltolódnak a fizikai jellemzőktől, öltözködéstől és nyelvtől, s nagyobb hangsúlyt kapnak a személyiségjegyek, szokások, politikai és vallási jellegzetességek (OSKAMP–SCHULTZ 2005: 347–348).

Dolgozatom szempontjából az óvodáskorú gyerekekkel készült mérések válnak lényegessé, tehát ide kapcsolódóan érdemes megjegyezni, hogy a 3 éves gyerekek képesek azonosítani a saját származásukat és mások származását is, valamint 7 éves kortól a gyerekek közel 100%-a pontosan különbséget tud tenni saját csoportja és más csoportok között (OSKAMP–SCHULTZ 2005: 379). Ezenkívül érdemes beszélni olyan vizsgálatról is, mely kétnyelvű gyerekekkel készült, ugyanis „egy kutatás szerint a kétnyelvű gyerekek kevésbé vallanak esszencialista nézeteket, azaz a legtöbb dologról azt gondolják, hogy az tanult, és nem velünk született. Ez azért is fontos lehet, mert az előítéletességünket az is befolyásolja, hogy mennyire vagyunk esszencialisták” (nyest.hu 2015). A mérésben 5–6 éves egynyelvű és kétnyelvű gyerekek vettek részt, s az eredmény azt mutatta ki, hogy a kétnyelvű gyerekek kevésbé esszencialisták. „Ez pedig azért is érdekes, mert minél inkább esszencialista egy

felnőtt felfogása a világról, annál inkább jellemző, hogy sztereotípiákban vagy előítéletesen gondolkodik. A korai nyelvtanulás tehát segíthet megelőzni az előítéletes gondolkodás kialakulását és a sztereotípiák megerősödését” (nyest.hu 2015).

4.2. Az ügynökvizsgálati módszer

A különböző nyelvváltozatokhoz való viszony, azaz nyelvi attitűd többek között az ügynökvizsgálati módszerrel mérhető, mely LAMBERT nevéhez fűződik. LAMBERT és munkatársai 1960-ban publikálták a „matched-guise technique”, vagyis magyarul ügynökvizsgálati módszert (SÁNDOR–LANGMAN–PLÉH 1998: 29), s kutatásomban a szokásos szociolingvisztikai interjú mellett ezt az eljárást is alkalmazom, hiszen az ügynökvizsgálati módszer alkalmazása során nem direkt módon kérdezzük rá az emberek attitűdjére.

A mérést LAMBERT és munkatársai Montrealban készítették, s az ügynökvizsgálat során angol és francia ügynökökkel dolgoztak együtt. A szociálpszichológiából származó mérési módszer elnevezése abból fakad, hogy a vizsgálathoz egy ügynök közreműködése szükséges, s az ügynök szerepe, hogy két különböző nyelvváltozatban felolvas egy szöveget, melyről hangfelvétel készül. Tehát a módszer lényege, hogy az embereknek csupán látszólag különböző beszélőkről kell véleményt alkotniuk. A mérés megvalósítása során az adatközlők viszonylag két homogén összetételű csoportot alkotnak, s mindkét csoport meghallgat egy-egy hangfelvételt. Az adatközlők feladata, hogy bizonyos szempontok alapján ítélik meg az ügynököt. Ilyen szempont többek között, hogy milyen lehet a beszélő iskolai végzettsége, műveltsége, milyen külső (jó megjelenésű, magas) és belső (szigorú, barátságos) tulajdonságokkal rendelkezik. „Így amikor az adatközlők eltérő ítéletet hoznak az ügynök által alakított két beszélőről, akkor nagy a valószínűsége, hogy az ügynök által beszélt két nyelvváltozatot ítélik meg különbözőképpen, hiszen a hang gazdája azonos” (SÁNDOR–LANGMAN–PLÉH 1998: 30). Tehát a mérésben résztvevő két csoport értékelését összehasonlítva megfigyelhető, hogy milyen különbség van a nyelvváltozatokhoz való viszonyulásban.

„Abból a meglehetősen nagyszámú vizsgálatból, amelyet eddig elvégeztek, általános érvénnyel az derült ki, hogy a nem sztenderd figurákat az adatközlők kedvezőtlenebbül ítélték meg, mint a sztenderdeket, méghozzá nemcsak a sztenderd, hanem ugyanazt a nem sztenderd változatot beszélők is” (SÁNDOR–LANGMAN–PLÉH 1998: 30).

Ezt követően azokat a méréseket tárgyalom, melyek Magyarországon készültek. Hazánkban csupán néhány alkalommal végeztek ügynökvizsgálati mérést, ugyanis SÁNDOR

KLÁRA, JULIET LANGMAN és PLÉH CSABA vizsgálatán kívül mindössze szakdolgozatokban foglalkoztak ügynökvizsgálattal. SÁNDOR KLÁRA és munkatársai 1998-ban publikálták saját kutatásukat, melyben a sztenderd és a vajdasági nyelvváltozat megítélését tanulmányozták. LAMBERT módszeréhez képest ebben a vizsgálatban SÁNDOR KLÁRA és munkatársai módszertani újítással éltek, még hozzá oly módon, hogy az adatközlők nem hangfelvételtől hallgatták meg az ügynök szövegét, hanem személyesen az ügynöktől hallhatták azt. Tehát a mérés „élő” változatát valósították meg azáltal, hogy az ügynök jelen volt a csoportokban, s arra kérte a mérésben résztvevő másod- és harmadéves egyetemi hallgatókat, hogy töltsenek ki egy szókinccstesztet, valamint az ügynök válaszolt a kérdőív kitöltése közben felmerült kérdésekre. Majd távozását követően a tanárok arra kérték a csoportokat, hogy töltsenek ki egy újabb kérdőívet az ügynökre vonatkozóan, mivel munkatársként alkalmazni szeretnék, és érdeklődnek, hogy mit gondolnak róla. A vizsgálat során hangfelvétel készült, mely megmutatta az „élő” ügynökvizsgálat kivitelezési nehézségét, ugyanis az ügynök a nyelvjárási változat használata során egyre inkább a sztenderd beszéd felé tolódott. Az eredmények pedig a hipotézisnek megfelelően azt mutatják, hogy a nyelvjárási beszélőt negatívabbnak értékelik, mint a sztenderd beszélőt (SÁNDOR–LANGMAN–PLÉH 1998).

A szakdolgozati méréseket tekintve a sztenderd nyelvváltozattal szemben a palóc (SZABÓ 2008), a debreceni (LIPTAI 2008) és a székely (FÖLDVÁRI 2001) területen használt nyelvváltozatok megítélését vizsgálták. Valamint készült olyan mérés, melyben egymáshoz képest a hajdúsági és a palóc (HANYISZKÓ 2011), tehát két nem sztenderd nyelvváltozat megítélése is a vizsgálat tárgya a sztenderd nyelvváltozat mellett. A mérés eredményeit tekintve azt mondhatjuk, hogy az adatközlők saját nyelvjárásukat részesítették előnyben az idegen nyelvjárással szemben. A saját nyelvjárás és sztenderd megítélésekor pedig a sztenderd kedvezőbb megítélése látható. Illetve ennek a munkának a benyomásairól olvashatunk egy összefoglaló írást is (HANYISZKÓ 2012).

5. A mérési eszközök

5.1. Az ügynök szövege

Az ügynökszöveg egy általam írt meserészlet, melynek van sztenderd és nyelvjárási változata. Ehhez vizsgálatom során egy olyan személy nyújtott segítséget, aki északkeleti

anyanyelvjárású beszélő, ő lett az „ügynök” ebben a vizsgálatban. Választásom azért esett erre a nyelvjárásra, mert számos olyan sajátossággal rendelkezik, mely stigmatizált, illetve eltér a sztenderd formától. Az eltérés egyaránt megfigyelhető hangtani, morfológiai és lexikai szinten is. A hangtani jelenségek között szerepel az *é* helyén álló zártabb *ĕ* (*vadregĕnyes*), vagy *ĕi* záródó diftongus (*vidĕiken*). Az *ó*, *ő* fonémák szintén záródó diftongusként jelennek meg (*aranylóu*, *erdőü*). Az *i*, *ú*, *ű* hosszú magánhangzók megrövidülnek (*diszítettĕk*, *ifju*, *gyönyörü*). Továbbá a zárt szótagi *l* hang kiesése együtt jár magánhangzónyúlással (*kűdött*, *sugarajivā*, *vóut*, *vóuna*), valamint megfigyelhető *j* hang az *l* helyén (*jányának*). A középső nyelvállású *ö* hangból felső nyelvállású *ü* válik (*letürül*), illetve az *r* fonéma rövidülése az előtte álló magánhangzó nyúlását eredményezi (*āra*). A *-t* tárgyrag esetében pedig találkozhatunk raghalmozásos formával (*asztat*). Alaktani jelenségek terén megfigyelhető suksükölés (*tuthassa*), valamint nákolás (*ringatnák*). Ezenkívül jellemző a *lesz* jövő idejű használata (*mek kel lesz házasodni*) és a *-val/-vel* ragok esetében a *v* hanghoz való hasonulás (*avvāl*). Lexikai jelenségek közé tartozik a 'létra' jelentésű *laptóu*, illetve *mán* 'már', *osztán* 'és, aztán' és *mámma* 'ma' tájszavak. Ezek közül a leginkább stigmatizáltak az alaktani jelenségek. Hasonlóak a hangtani és lexikai változók, ezek azonban sokszor nem tudatosak, s ezért markernek tekinthetők.

5.2. A kérdőív

A kutatás mérési eszközei közé tartozik az ügynökvizsgálat kérdőíve, mely két nagyobb részből tevődik össze, úgy, hogy nyílt és rejtett attitűdre egyaránt rákérdez. A kérdőívben feltett kérdések nem direkt módon kérdeznak rá az adatközlők véleményére. Az első részben kapnak helyet a válaszadóra és az óvodapedagógus foglalkozásra vonatkozó kérdések. A válaszadóval kapcsolatban a kérdések leginkább az adatközlő munkájára irányulnak, s nem tartalmaznak semmilyen személyes adatot. Az óvodapedagógus foglalkozást tekintve nyitott, feleletválasztó és ötfokú skálán értékelő kérdéssort állítottam össze. A kérdőív második része az ügynökszövegről készült hangfelvételre vonatkozik. Ebben feleletválasztó, ötfokú skálán értékelő és igaz-hamis kérdések szerepelnek. A kérdéssort tekintve fontos, hogy a kérdések semleges módon legyenek megfogalmazva, hiszen ennek köszönhetően nem implikálnak lehetséges választ. Többek között olyanra is rákérdezek, hogy a szülők és a gyerekek hogyan

viszonyulnának az ügynökhöz az adatközlő véleménye alapján. Mindemellett számos tulajdonságról, lakhelyről és az ügynök óvodapedagógusi alkalmasságáról kaphatok információt.

5.3. Az interjú

Az interjúnak köszönhetően lehetőségem nyílik differenciáltabb vizsgálatra, hiszen az interjúban megkérdezettek a kérdőív kitöltői. A mérést ez olyan módon gazdagítja, hogy egyrészt összehasonlíthatom, milyen válaszbeli különbségek adódnak a kérdőív és az interjú között, másrészt betekintést nyerhetek a válaszadók nyelvhasználatába. A kérdőívhez hasonlóan a kérdések nyílt és rejtett attitűdre egyaránt irányulnak. A kérdőívben nem direkt módon kérdezek rá az adatközlők attitűdjére, ezzel szemben az interjú alkalmával nyíltan teszem fel kérdéseimet, s ebből kifolyólag a kérdőív és az interjú készítése között egy hét távolság szükséges. Ennek köszönhetően láthatóvá válik az emberek minnek tulajdonítanak nyílt és rejtett presztízst. A kérdések között az óvodapedagógus foglalkozás mellett, szerepelnek saját nyelvhasználatuk megítélésére vonatkozó kérdések, továbbá azt is megkérdezem, hogyan, milyen módon vesz részt az óvoda az iskolára, tehát írásra, olvasásra, szövegértésre és tanulásra készüléskben. Ahhoz, hogy a megfigyelő paradoxon az interjú során kevésbé érvényesüljön, „olyan kérdéseket és témákat is felvethetünk, melyek érzelmileg érintik a személyt, újra átélelik vele korábbi erős érzelmeit. Az egyik legsikeresebb ilyen kérdés az „Életveszedelem”: „Volt már olyan helyzetben, ahol az élete komolyan veszélyben forgott?”. Az erre a kérdésre adott történetek szinte mindig stílust váltanak a gondos beszédől a népnyelv irányába” (LABOV 1979: 384). Ennek mintájára vezettem be a kérdéssorba két kérdést. (Munkája során volt már olyan helyzetben, amire szívesen visszaemlékeznek?, Munkája során volt már olyan helyzetben, amikor megijedt, esetleg veszélyesnek érezte a munkáját?). A kérdőívvel megegyező módon, az interjú további kérdéseiben szintén lényeges, hogy a kérdések semleges módon legyenek megfogalmazva, hiszen ezáltal nem implikálnak lehetséges választ.

6. A mérési protokoll

Mérésem során LAMBERT és munkatársai módszerét alkalmazom, ugyanis az ügynökvizsgálati módszerrel mérhető az emberek különböző nyelvváltozatokhoz való

viszonya. Mérésben a sztenderd és az északkeleti nyelvjárástípus nyírségi változatát hasonlítom össze. Az ügynök kiválasztásában azon túl, hogy északkeleti anyanyelvjárású beszélő, fontos szempont, hogy a sztenderd nyelvváltozat elvárásainak is képes legyen megfelelni. Ez azért lényeges, mert egy ügynöktől származik a sztenderd és a nyelvjárási ügynökszöveg is.

Ahhoz, hogy a mérés sikeresen megvalósuljon, alibit szükséges kitalálni. Az alibi azért nélkülözhetetlen, mert a vizsgálatban résztvevőket nem tájékoztatom arról, hogy valójában nyelvi vizsgálat zajlik. S ennek megfelelően a mérésben feltett kérdések sem direkt módon irányulnak a nyelvváltozatokhoz fűződő véleményükre. Összességében két alibire van szükség, egy a saját részemre és egy az ügynök részére. Saját alibim, hogy szakdolgozatomhoz közvélemény-kutatást végzek, melynek során az óvodapedagógiai munka megítélését vizsgálom. Az ügynök alibije, hogy óvónői állásra szeretne jelentkezni, s az adatközlőknek azt mondom, hogy a jelentkező megítéléséhez hallgassanak meg egy hangfelvételt, amin egy meserészletet olvas fel gyerekeknek. Ennek köszönhetően felmérhetem, hogy az óvodai dolgozók milyen nyelvi attitűddel rendelkeznek, továbbá hogy az óvónői munkakör betöltéséhez mennyire fontos számukra a sztenderd nyelvváltozat használata.

A mérésben résztvevők dolga, hogy csupán a meserészlet alapján értékeljék a jelentkezőt. Ezért az ügynökkel két hangfelvétel készült, az egyikben sztenderd, a másikon pedig nyelvjárási változatban olvassa fel a meserészletet. A mérés során felhasznált hangfelvétel rögzítése telefonnal történt, ennek oka, hogy az ügynök saját otthonában készített próbafelvételeket, s ezek sokkal jobbnak minősültek azoknál, mint amik közös próbák során készültek. Mindkét hanganyag hosszúsága 1:20 perc, s ez a terjedelem ideálisnak tekinthető, hiszen a mérésben résztvevők figyelme még nem terelődik el ilyen hosszúságú felvétel meghallgatása során. Valamint ilyen hosszúságú hangfelvétel esetében még nem tudnak az adatközlők túlzottan tudatosan reflektálni a hallottakra. Mivel ugyanolyan hosszúságú mindkét hanganyag, ebből kifolyólag a meserészlet olvasásának tempója is azonos, s ennek azért van jelentősége, mert ezáltal a tempóbeli különbség nem lehet befolyásoló tényező a mérés adatait tekintve.

A vizsgálat helyszíne a debreceni Százszorszép Óvoda. Választásom azért esett erre az óvodára, mert viszonylag nagy óvodának tekinthető, hiszen sok, nagy létszámú csoporttal rendelkezik, s ennek köszönhetően magas dolgozói létszámmal bír. A mérésben óvónők és dajkanők vesznek részt, oly módon, hogy két csoportra vannak osztva. Mindkét csoportban egyaránt szerepelnek óvónők és dajkanők is, s az egyik csoport a sztenderd, a másik pedig a

nyelvjárási változatban készült meserészletet hallgatja meg. Összesen 20 adatközlő vesz részt a mérésben, s ebből a 20 emberből 1 óvodapedagógus férfi.

A mérés elején elmondom az alibit, valamint a kérdőív első részében megfogalmazottakat. (Lásd a Függelékben). A kérdőív két nagyobb részből áll, s először csak az első részt osztom ki az adatközlőknek, hiszen ennek köszönhetően a válaszadók nem tudják előre lapozgatni, tanulmányozni a kérdőív második részét. Miután az első részt kitöltötték, kiosztom a kérdőív második részét (lásd a Függelékben), illetve megkérem őket, hogy hallgassák meg a meserészletről készült hangfelvételt, majd a hallottak alapján töltsék ki a kérdőív második részét.

A kérdőív kitöltését követően, egy hét elteltével interjút készítek a mérésben résztvevőkkel. (A kérdéssort lásd a Függelékben). A kérdőív és az interjú között eltelt egy hét azt a célt szolgálja, hogy az adatközlők ez idő alatt elfelejthetik a kérdőívben adott válaszaikat, valamint minél kevésbé kapcsolják össze az interjút a kérdőívvel. Az interjú készítésénél megkérem az interjúalanyt, hogy az egy héttel korábban használt jelszavát adja meg, s ennek jóvoltából válaszait összehasonlíthatom a kérdőívben adott válaszokkal. Az interjúról hangfelvételt készítek, továbbá a mérések során kapott adatok feldolgozását a Microsoft Excel táblázatkezelő program segítségével végzem. A kiértékeléshez minden adatközlő kap egy-egy számot, tehát válaszaik idézésekor nem az általuk megadott jelszót, hanem a hozzájuk rendelt számot használom (a jelszavakat lásd a Függelékben).

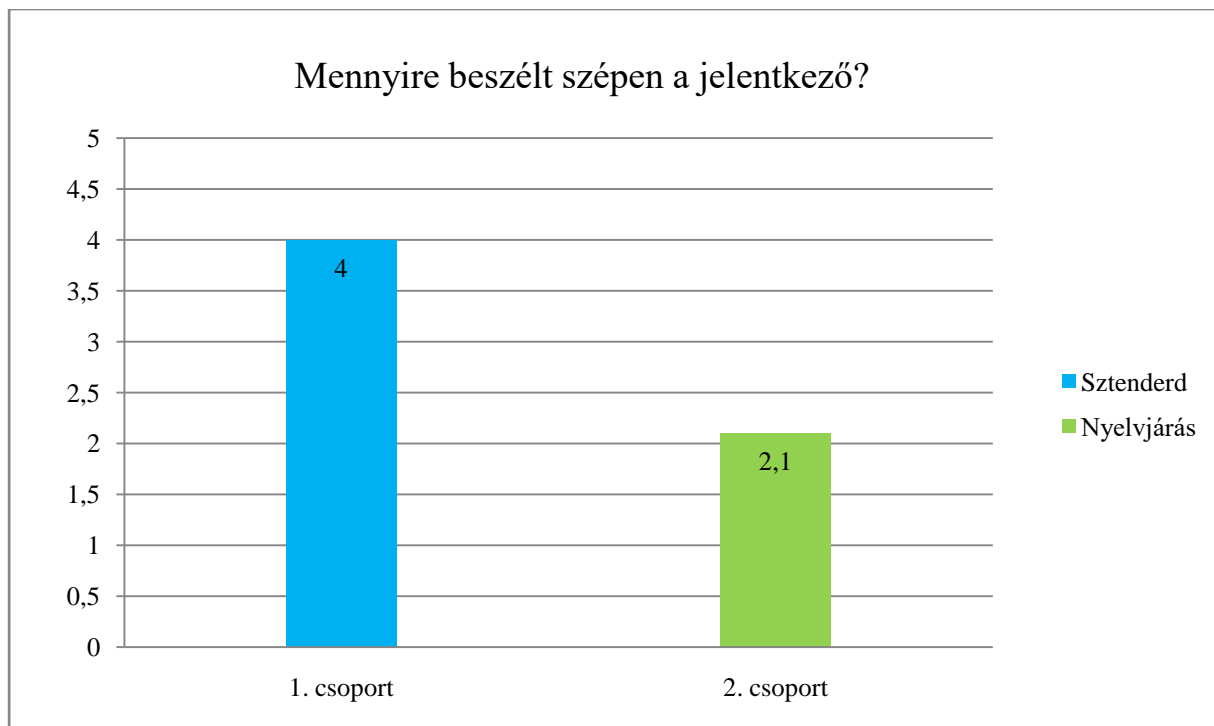
7. A mérés eredményei

7.1. Az ügynök beszédéhez fűződő attitűdök a nyelvváltozatok alapján

A kérdőívben az ügynökszövegről készült hangfelvételre vonatkozóan olyan kérdéseket is feltettem, melyek az ügynök beszédére irányulnak. SÁNDOR, LANGMAN és PLÉH vizsgálatában (1998) ilyen kérdések még nem szerepeltek, ezzel szemben HANYISZKÓ mérésében (2011) már igen, hiszen az ő esetében a válaszadóknak értékelniük kellett az ügynök beszédstílusát, hangszínét és beszédtempóját. Ehhez hasonlóan, arra kértem a mérésben résztvevőket, hogy ötfokú skálán értékeljék, hogy az ügynök mennyire beszélt szépen, illetve, mennyire tetszett a beszéd- és előadásmódja.

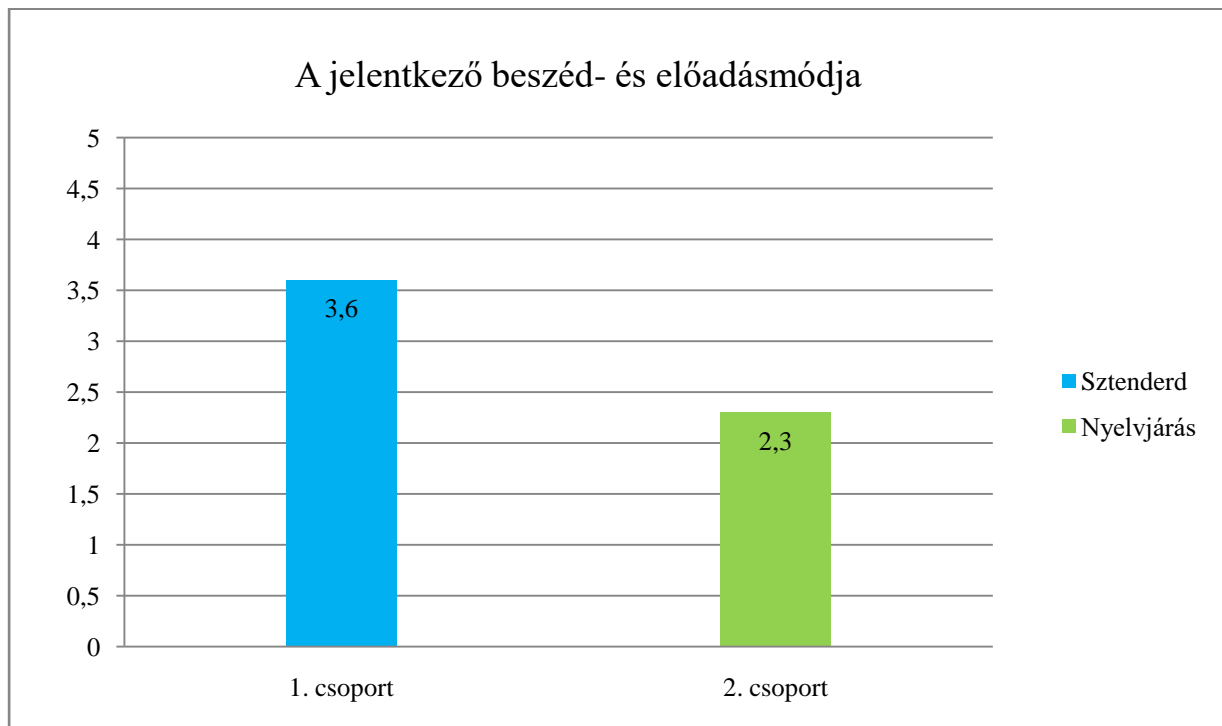
Először is a szép beszéd megítélését tárgyalom, mely leginkább a kiejtésre vonatkozik. S ezt olyan vizsgálatból tudhatjuk, melyben azt tanulmányozták, hol beszélnek legszebben és

legcsúnyábban magyarul (KONTRA 1997: 224). A 7.1.1. diagram esetében látható, hogy az 1. csoport a sztenderd és a 2. csoport a nyelvjárási ügynökszöveget hallgatta meg. A csoportok értékeit átlagszámítással kaptam meg, s az eredmények jól mutatják azt az általános vélekedést, mi szerint a sztenderd nyelvváltozat szebb.

7.1.1.

Hasonló eredmények születtek az ügynök beszéd- és előadásmódját tekintve (7.1.2. diagram), igaz a sztenderd és nyelvjárás közötti különbség az előző diagramhoz képest kisebb, mely abból is adódhat, hogy az ügynökhöz alapvetően közelebb áll a nyelvjárás használata, tehát mindennapjai során is inkább nyelvjárásban beszél. Ettől eltekintve, minkét esetben jól látható a sztenderd beszéd előnyösebb megítélése, s ezek az értékek megegyeznek HANYISZKÓ (2011) eredményeivel, ugyanis az ő esetében is a sztenderd nyelvváltozat megítélése pozitívabb.

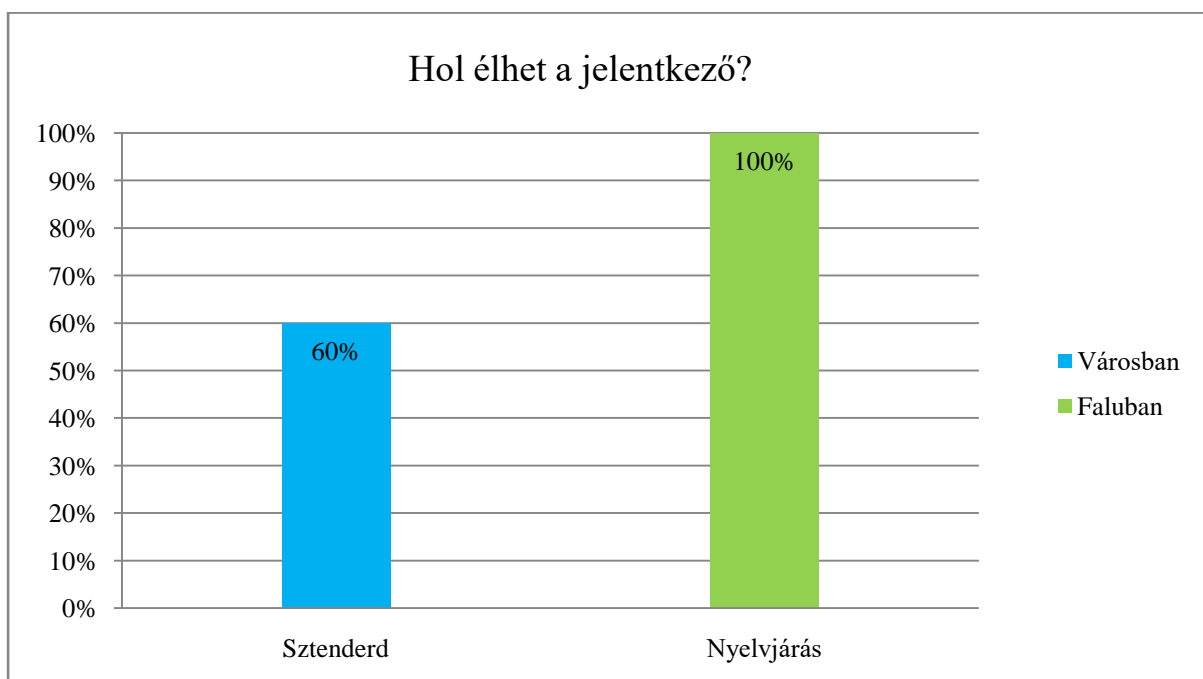
7.1.2.

Ehhez a kérdéskörhöz kapcsolódik, hogy az interjú során konkrétan rákérdeztem, milyen nyelvi képességekkel kell rendelkeznie egy óvónőnek, vagyis hogyan beszél egy jó óvónő. A kérdőívben megkérdezettek közül 18 emberrel tudtam interjút készíteni, mivel 2 óvodapedagógus betegség miatt nem dolgozott. Az adatközlőktől olyan válaszokat kaptam, hogy kedvesen, érthetően, szépen, tisztán, mintakövetően, választékosan és helyesen. A 04-es számmal rendelkező adatközlő például a következő választ adta: „hát szépen tudjon beszélni magyarul, az a legfontosabb, mert ő a minta”, hasonló a 13-as számmal rendelkező adatközlő véleménye: „hát mindenképp minta a gyerekeknek, tehát mintakövetően. Szerintem nagyon jó kommunikációs képességekkel kell, hogy rendelkezzen egy óvodapedagógus”.

Továbbá a 18 válaszadóból 17 abban is egyetértett, hogy nagyban befolyásolja az óvodapedagógusi munkát az óvónő beszéde, 1 pedig ezt változónak ítélte, hiszen szerinte

minden gyerek mást és mást igényel. Abból a 17 emberből, akik szerint nagyban befolyásolja az óvodapedagógusi munkát az óvónő beszéde, 3 adatközlő nem indokolta meg választát, 14-en pedig hasonlóan érveltek, mivel mindannyian a gyerekekre gyakorolt hatást emelték ki. S példaként a 02-es, majd 04-es adatközlőt idézném: „hát nagyban befolyásolja, mivel példaértékű, tehát a gyerekek számára ezzel példát mutat, tehát nagyon fontos”, „hát meghatározó, hogy hogyan beszél, mert ő a minta a gyerekeknek, a mesélés, a beszéd, mindent átvesznek a gyerekek”.

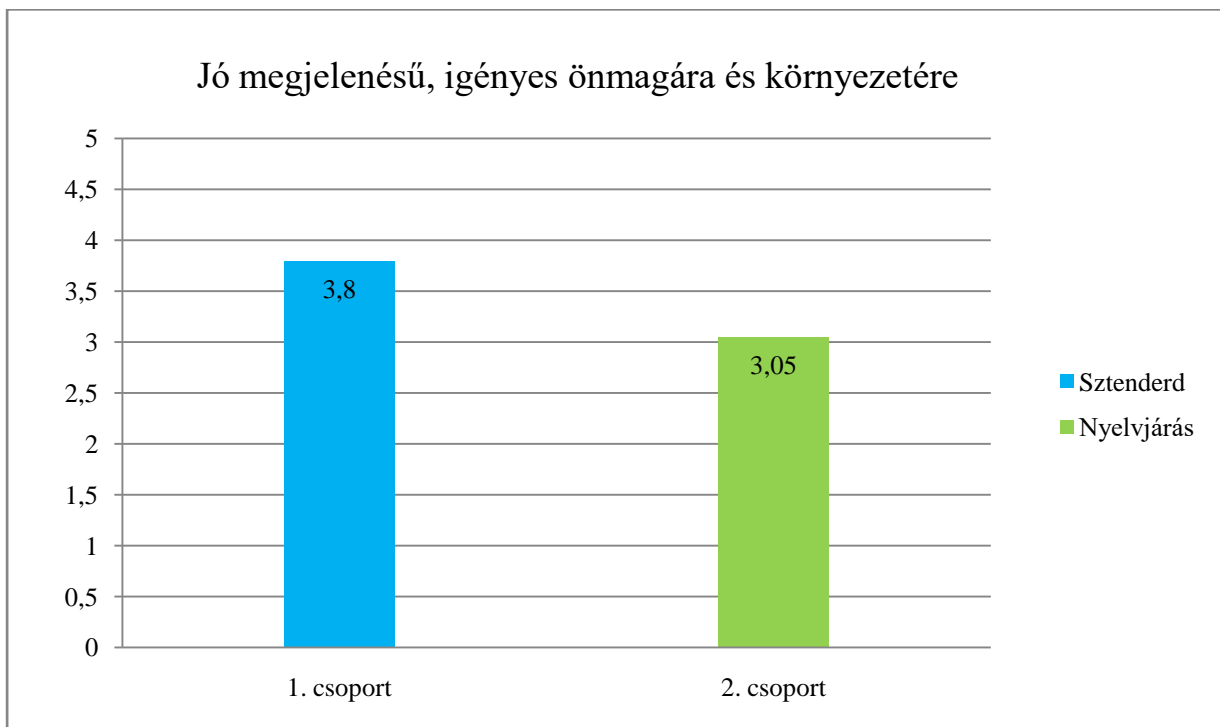
Az interjú során magam is tapasztalhattam, hogy az adatközlők különböző földrajzi területekhez különböző nyelvhasználatbeli sajátosságot társítanak. Ezt láthatjuk olyan válaszok esetében, melyek arra a kérdésre érkeztek, hogy milyennek értékeli a nyelvjárást a köznyelvhez képest, s például a 10-es adatközlő a következőt mondta: „hát nekem érdekes. Mert, ugye, a nyelvjárás, az kicsit más, másképpen ejtjük, másképpen hangsúlyozunk, meg, ugye, nekem érdekes, meg nagyon tetszik, amikor mondjuk, akármilyen ételt a szabolicsiak például másképp nevezik, tehát ez nekem nagyon érdekes”. Tehát a 03-as óvodapedagógus szavaival élve „minden tájnak megvan a maga szólása”. Továbbá a 04-es adatközlő választát szeretném kiemelni ehhez kapcsolódóan: „érdekesnek találom, és kell, hogy legyen. Mert különleges és arra a tájra jellemző, rögtön fel lehet ismerni, és egy csoporthoz tartozik azzal az ember”. Ezt a felismerhetőséget a kérdőívben teszteltem, s az eredményeket a 7.1.3. diagram ábrázolja, s az eredmények megegyeznek azzal, amit HANYISZKÓ (2011) is tapasztalt, hiszen a sztenderd ügynököt városban, a nyelvjárási ügynököt faluban élőnek ítélték.

7.1.3.

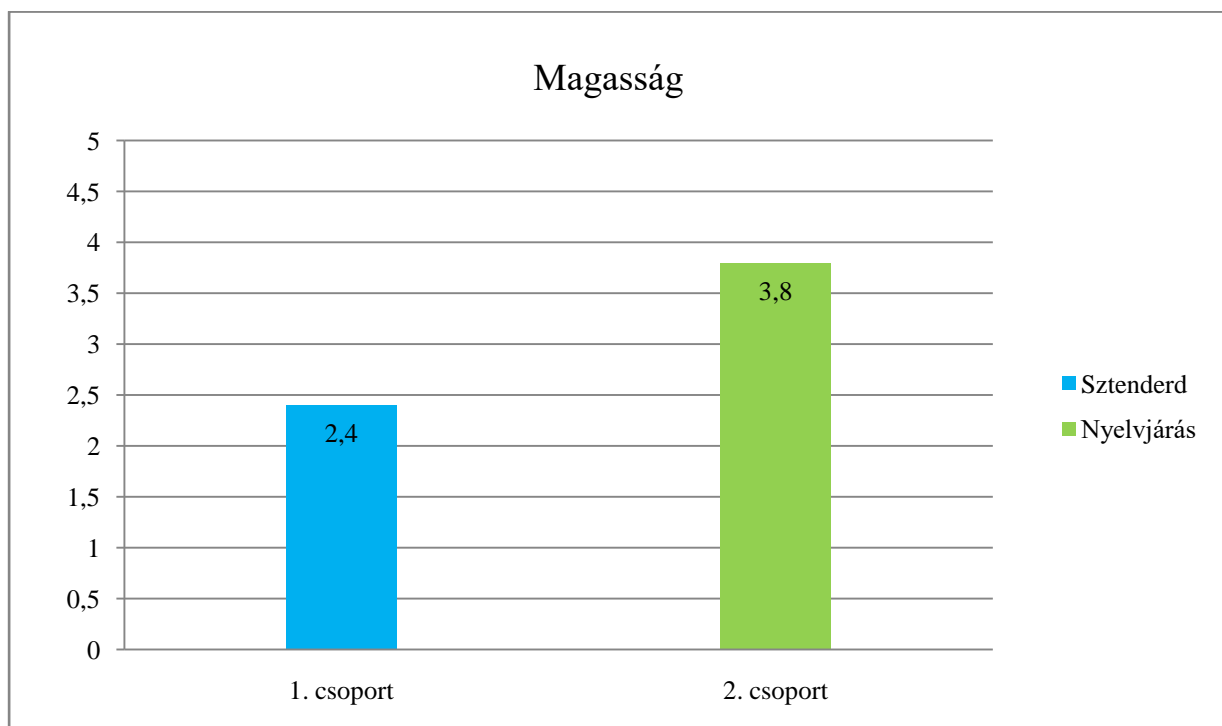
7.2. Az ügynök személyéhez fűződő attitűdök a nyelvvaltozatok alapján

Az ügynökvizsgálati módszer alkalmazása során a kutatók rákérdeznek bizonyos külső és belső tulajdonságokra, hiszen érdekes lehet, hogy az emberek csupán hang alapján milyenek képzelnek el és értékelnek másokat. Ennek megfelelően én is arra kértem a mérésben résztvevőket, hogy ötfokú skálán minősítsék, mennyire jellemzőek egyes tulajdonságok a jelentkezőre, s a 7.2.1. diagram esetében együttesen értékelve láthatjuk annak a megítélését, hogy mennyire jó megjelenésű, valamint igényes önmagára és környezetére az ügynök. SÁNDOR, LANGMAN és PLÉH vizsgálatában az ügynök jóképűségét kellett értékelni, s ők is azt tapasztalták, hogy sztenderd esetében kedvezőbbnek értékelik a beszélőt (SÁNDOR–LANGMAN–PLÉH 1998: 32).

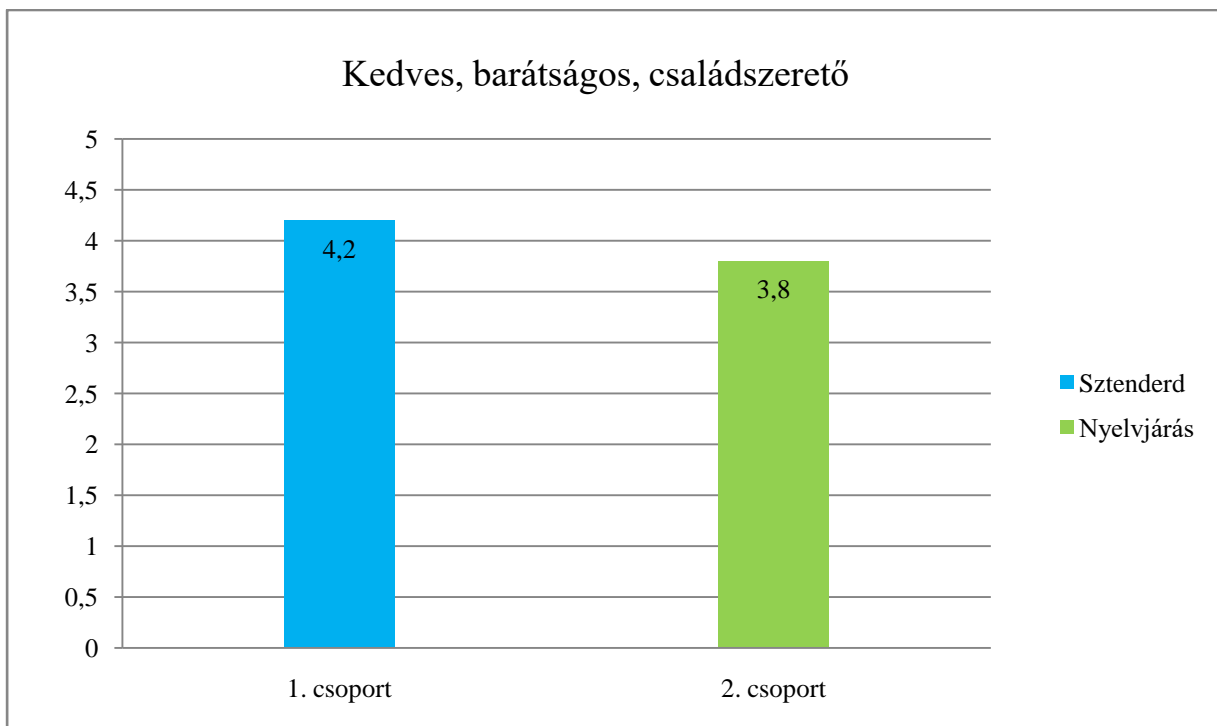
7.2.1.

Továbbá arra is rákérdeztem, hogy mennyire tartják magasnak az ügynököt, s a mérés alkalmával érdekes módon azt tapasztaltam, hogy a sztenderd ügynökszöveget meghallgatott csoportban volt olyan adatközlő, aki azt mondta, nem tudja megállapítani, milyen magas a beszélő, végül ő az ötfokú skálán kettesnek minősítette az ügynököt. S ez azért különleges, mert az eddigi vizsgálatok során nem merült fel problémaként, hogy csupán hang alapján megítéljenek különböző tulajdonságokat. A kapott értékeket a 7.2.2. diagram ábrázolja, s az eredmények azt mutatják, hogy a sztenderd beszélő alacsonyabb, mint a nyelvjárási beszélő. Ez szemben áll a SZABÓ (2008), LIPTAI (2008) és FÖLDVÁRI (2001) mérésében kapott eredményekkel, melynek egyrészt az lehet az oka, hogy egy fiatal női hanghoz nem biztos, hogy magas termet társul, másrészt „a nők esetében nem feltétlenül pozitívabb tulajdonság a magasság” (HANYISZKÓ 2011: 37).

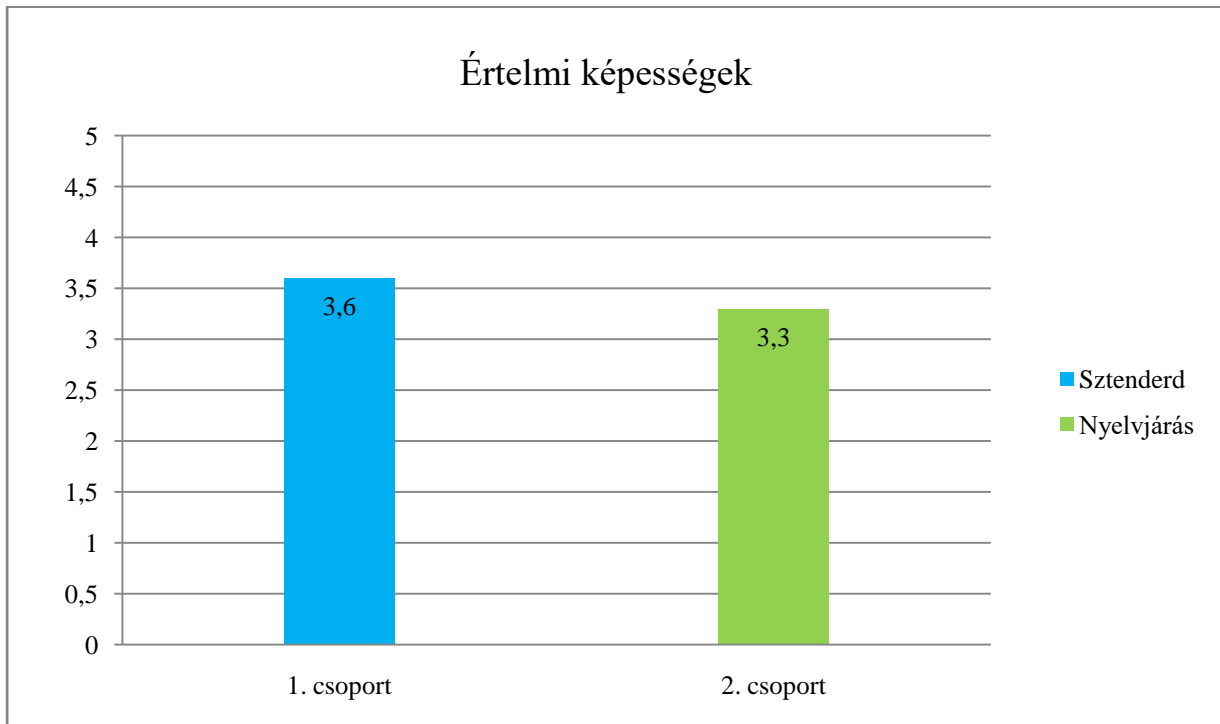
7.2.2.

SÁNDOR, LANGMAN és PLÉH a tulajdonságok csoportosításához öt tényezőcsoportot különböztetett meg (SÁNDOR–LANGMAN–PLÉH 1998), ebből az egyik a társas kapcsolatokhoz köthető, s ide tartoznak az olyan tulajdonságok, mint barátságos, jó modorú, kedves és segítőkész. Ennek mintájára saját mérésemben arra kérdeztem rá, hogy mennyire kedves, barátságos és családszerető a jelentkező. A kérdőív kitöltésekor a sztenderd csoporthoz hasonlóan a nyelvjárási ügynökszöveget meghallgatott csoportban is volt olyan adatközlő, akinél felmerül annak kérdése, hogy hogyan alkosson hang alapján véleményt. Ekkor a többi adatközlő arra ösztönözte az óvodapedagógust, hogy első benyomásának megfelelően értékelje az ügynököt. A tulajdonságokat együttesen értékelve láthatjuk a 7.2.3. diagramon, s az eredmények ugyan azt mutatják, hogy kedvezőbbnek ítélték a sztenderd ügynököt, azonban nincs nagy értékbeli különbség a nyelvjárási változat megítélésével szemben. A sztenderdről alkotott előnyösebb vélemény megegyezik HANYISZKÓ (2011), valamint SÁNDOR és munkatársainak (1998) tapasztalataival is.

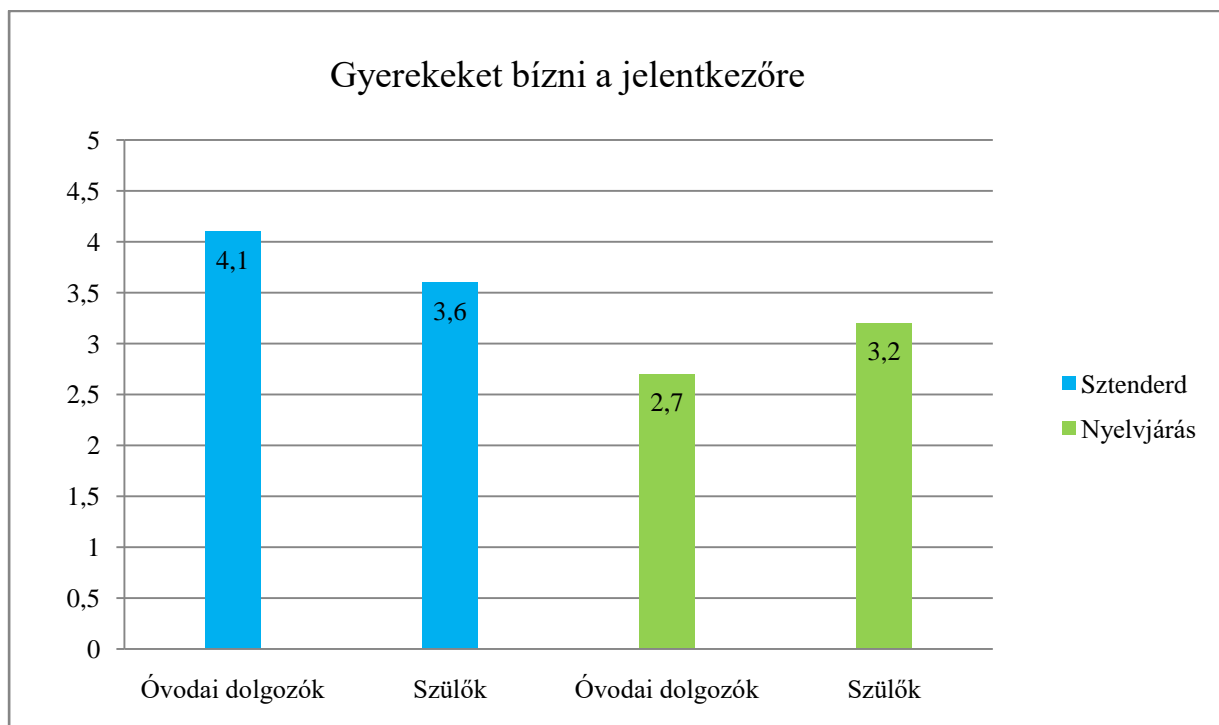
7.2.3.

Az ügynök személyéhez kapcsolódóan arra kértem az adatközlőket, hogy ötfokú skálán értékeljék, hogy az ügynökre mennyire jellemzőek bizonyos értelmi képességek, mint tisztelettudó, intelligens, szigorú, komoly és megbízható. Ezeket a tulajdonságokat együttesen kezeltem, s a 7.2.4. diagram ábrázolja az átlagszámítással kapott értékeket. Az előző diagramhoz hasonlóan alacsony értékbeli különbséget tapasztaltam, valamint az eredmények azt mutatják, hogy a sztenderd beszélőhöz magasabb értelmi képességeket társítanak, mely megegyezik a hipotézisemmel, illetve SÁNDOR és munkatársai (1998) tapasztalatával.

7.2.4.

Ehhez a kérdéskörhöz kapcsolódnak azok a kérdőívben feltett kérdések, melyek az ügynök megbízhatóságára vonatkoznak. Egyrészt megkérdeztem, hogy az adatközlő szívesen bízna-e egy óvodai csoportot a jelentkezőre, másrészt azt kellett értékelniük, hogy a szülők mennyire szívesen engednék el gyermeküket óvodai kirándulásra az ügynökkel. Az eredményeket a 7.2.5. diagram szemlélteti, s az értékeket összehasonlítva láthatjuk, hogy a sztenderd beszélő esetében az óvodai dolgozók nagyobb bizalmat szavaznak az ügynöknek, a nyelvjárási beszélő esetében pedig az adatközlők szerint a szülők előnyösebbnek ítélik a beszélőt, mint ő maguk.

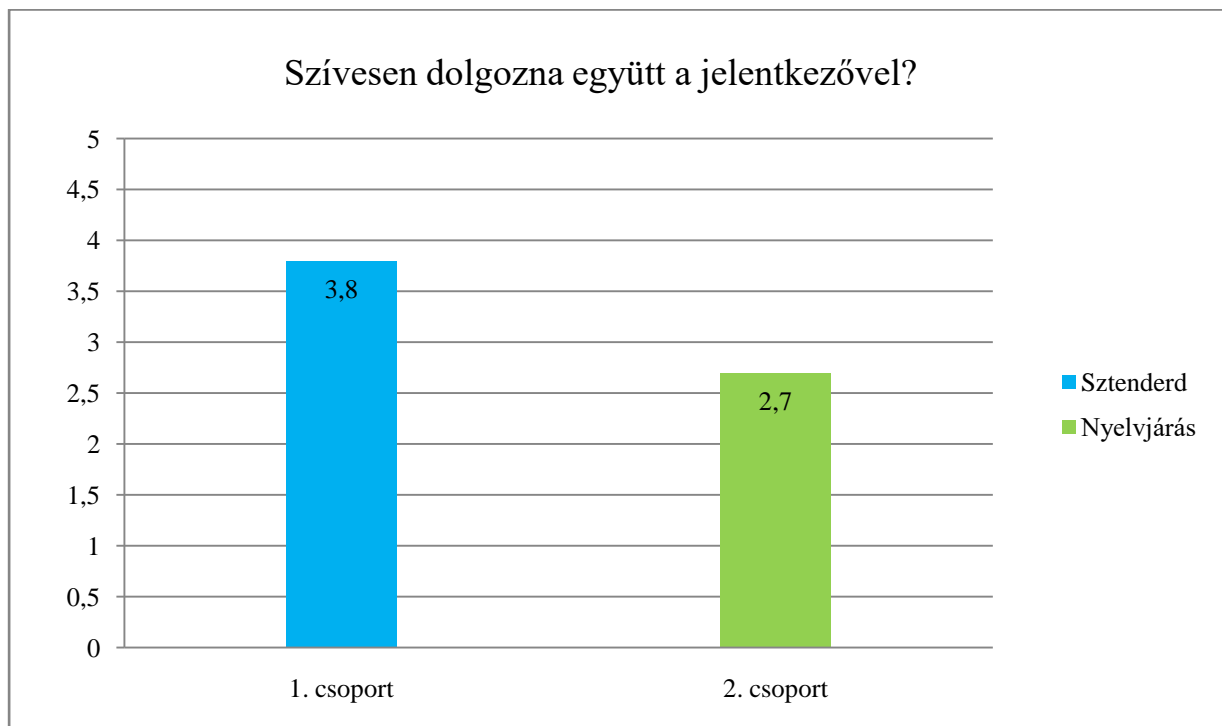
7.2.5.

Továbbá a tulajdonságok szempontjából az igaz-hamis kérdések között arra a kérdésre, hogy találtak-e nem tetsző tulajdonságot a jelentkezőben, a sztenderd nyelvváltozatot meghallgató csoportban a válaszadók mindössze 20%-a talált nem tetsző tulajdonságot, míg a nyelvjárási változat esetében az emberek 80%-a talált nem tetsző tulajdonságot.

7.3. Az ügynök alkalmassága

Annak érdekében, hogy megtudjam, mennyire tartják alkalmasnak óvónői munka betöltésére az ügynököt, arra kértem az adatközlőket, értékeljék ötfokú skálán, hogy milyen szívesen dolgoznának együtt a jelentkezővel (7.3.1. diagram), s az eredmények ebben az

esetben is azt mutatják, hogy a válaszadók a sztenderd nyelvváltozatot részesítik előnyben. Ehhez kapcsolódóan nagyobb értékbeli különbség született az igaz-hamis kérdések között arra a kérdésre, hogy a jelentkező illik-e az óvoda munkaközösségébe, ugyanis a sztenderd változat esetében 80%-ban igaznak, a nyelvjárás esetében pedig 90%-ban hamisnak találták az állítást, s ez esetben a 10% abból adódik, hogy egy ember az igaz vagy hamis helyett a „nem tudom” választ adta.

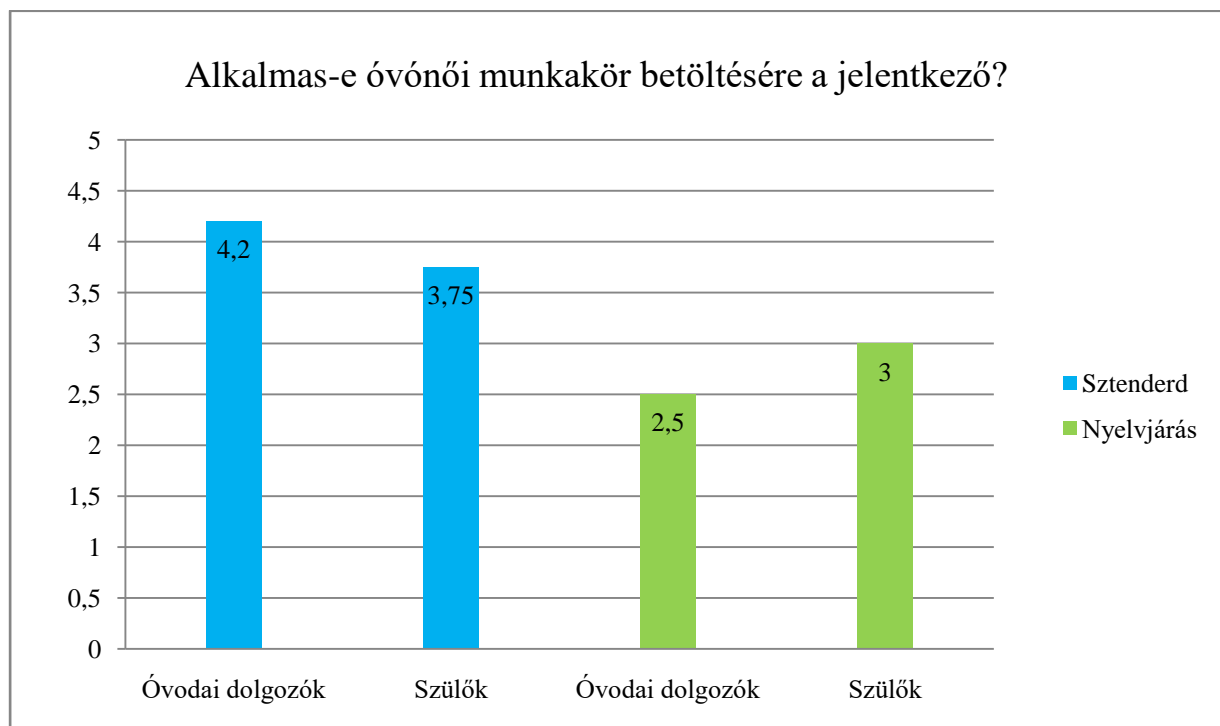

7.3.1.

Ezzel szemben ellentmondásos módon az interjúban arra a kérdésre, hogy mit szólna, ha az Önök óvodájában dolgozna egy olyan óvónő, aki nyelvjárásban beszél, alapvetően mindenki elfogadó véleménnyel volt, sőt kifejezetten pozitív válasz is érkezett, például a 10-es adatközlő a következőt mondta: „hát az jó lenne, mert mi is tudnánk tőle tanulni, én például szívesen tanulnék tőle”. Tehát a nyelvjárás rejtett presztízse mutatkozott meg az interjú során, valamint többen is jelezték, hogy van olyan munkatársuk, aki nyelvjárásiban beszél. Ez számomra csak a kérdőív kitöltését követően derült ki, hiszen a 07-es adatközlő születési helyénél Bánffyhungary szerepelt. A válaszadó a sztenderd változatú ügynökszöveget hallgatta meg, azonban, ha tudtam volna Erdélyi származásáról, a nyelvjárás csoportba soroltam volna. Az interjú során a 07-es adatközlőnél valóban érzékelhető volt, hogy nyelvjárásiban beszélő.

Az ügynök óvónői alkalmasságát tekintve a hipotézisnek megfelelően látható, hogy az óvodapedagógusok a nyelvjárási jelentkezőt az óvónői munkára kevésbé tartják alkalmasnak, mint a sztenderd nyelvváltozatú beszélőt (7.3.2. diagram). Továbbá az a hipotézis is igazolódott, hogy az óvónői munka betöltésére a sztenderd változatú jelentkezőt alkalmasabbnak tartják azok is, akik nyelvjárási háttérrel rendelkeznek. Az ügynök alkalmasságával kapcsolatban arra is rákérdeztem, hogy a szülők mennyire tartanák jó óvónőnek, valamint a szülők szerint mennyire bána jól a gyerekekkel a jelentkező. Ezt a két kérdést együttesen kezeltem, s eredmények itt is azt mutatják, hogy a sztenderd beszélő alkalmasabb az óvónői munkakör betöltésére.

Az értékeket összehasonlítva láthatjuk, hogy a sztenderd beszélő esetében az óvodai dolgozók kedvezőbbnek minősítik az ügynöknek, a nyelvjárási beszélő esetében pedig az adatközlők szerint a szülők előnyösebbnek ítélik a beszélőt, mint ő maguk.

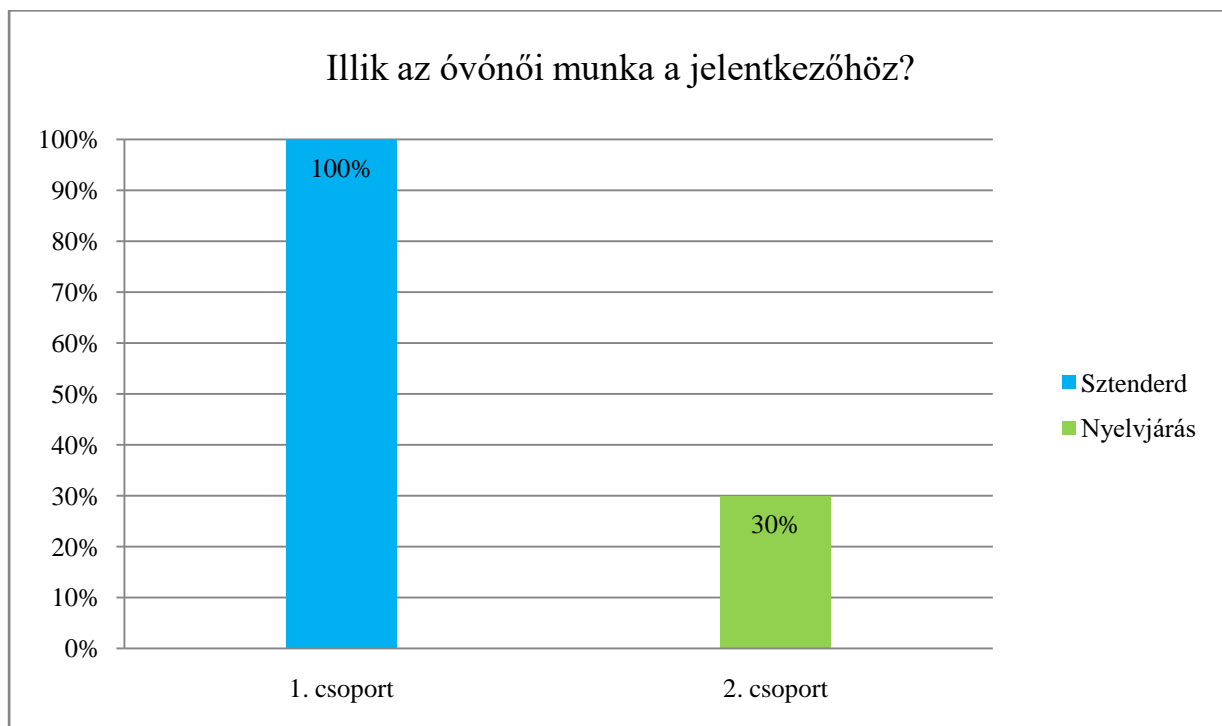

7.3.2.

Az interjú során azt is megkérdeztem, hogy a szülőknek vannak-e nyelvi szempontból elvárásaik az óvónőkkel szemben. A 18 adatközlő közül e tekintetben 3-an gondolták úgy, hogy nincsen, 1 ember nem tudta, és 14 szerint vannak nyelvi szempontból elvárásaik a szülőknek. Ez utóbbira példaként a 02-es számmal rendelkező adatközlő válaszát idézem: „ha vannak is, még nem fogalmazták meg a mostani szülők, de mindenképpen, én úgy gondolom.

Én, mint szülő, is azt várom a gyermekem pedagógusaitól, hogy azért példát mutassanak ilyen téren”.

Az igaz-hamis kérdések között arra kértem az adatközlőket, hogy állapítsák meg, illik-e az óvónői munka a jelentkezőhöz, s ennek eredményét százalékban adtam meg. A 7.3.3. diagram ábrázolja, hogy a válaszadók a sztenderd esetében teljes mértékig úgy gondolják, hogy illik az óvónői munka a jelentkezőhöz, s a nyelvjárás esetében ez csak a megkérdezettek 30%-áról mondható el. Továbbá ehhez a kérdéskörhöz tartozik, hogy mi az adatközlők véleménye arról, ha egy óvónő nyelvjárásban beszél. Az interjú során erre a kérdésre egyáltalán nem érkezett negatív válasz, például a 03-as adatközlő szerint: „hát negatívum az semmiféleképpen nem, szerintem a gyerek úgy is megérti, meg nem baj, hogyha hall ilyet is esetleg”.

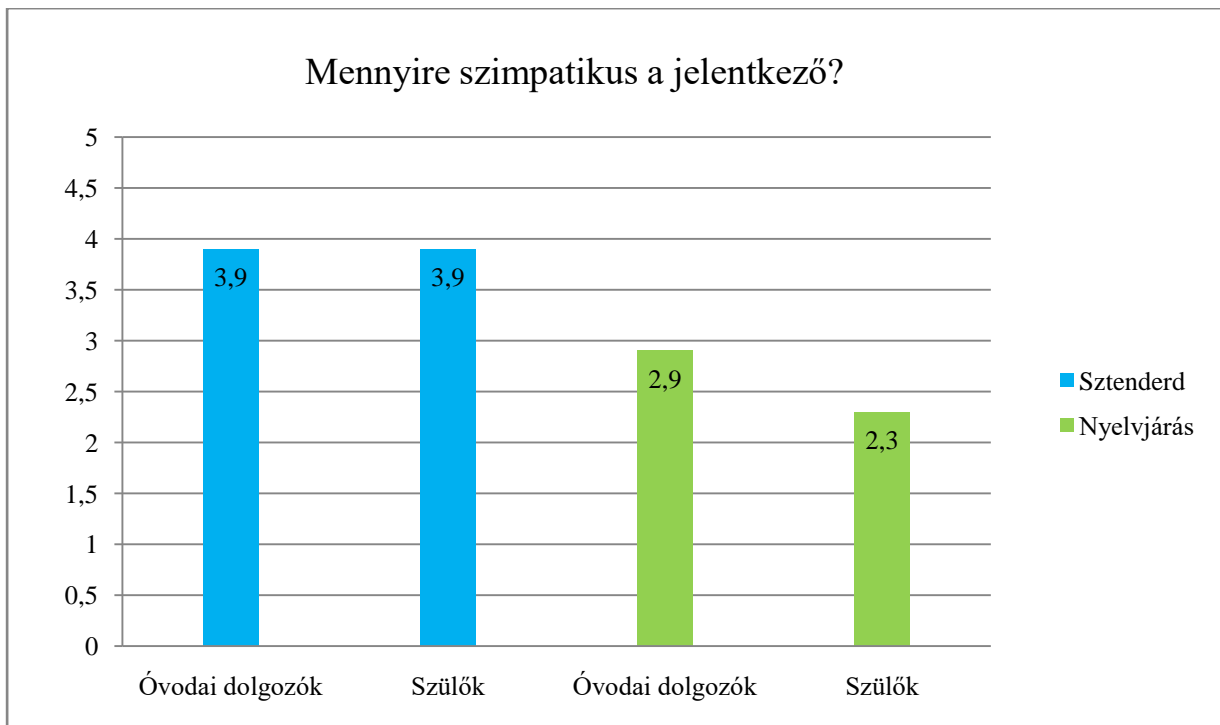

7.3.3.

Az a hipotézis, hogy az óvodapedagógusok hátrányosnak ítélik, ha egy óvónő nyelvjárásban beszél, az interjú során nem igazolódott, ugyanis a megkérdezettek közül ezt mindösszesen 3-an ítélték hátrányosnak. Továbbá 4-en előnyösnek minősítették, s a többi adatközlő szerint pedig sem nem előnyös, sem nem hátrányos az óvónő számára a nyelvjárásban beszélés, például a 02-es adatközlő a következőt mondta: „inkább azt mondanám, hogy közömbös, de semmiképpen nem hátrányosnak”. Hasonló a 18-as adatközlő álláspontja is: „hát hátrányosnak semmiféleképpen, előnyt meg nem hiszem, hogy ezzel szerez”.

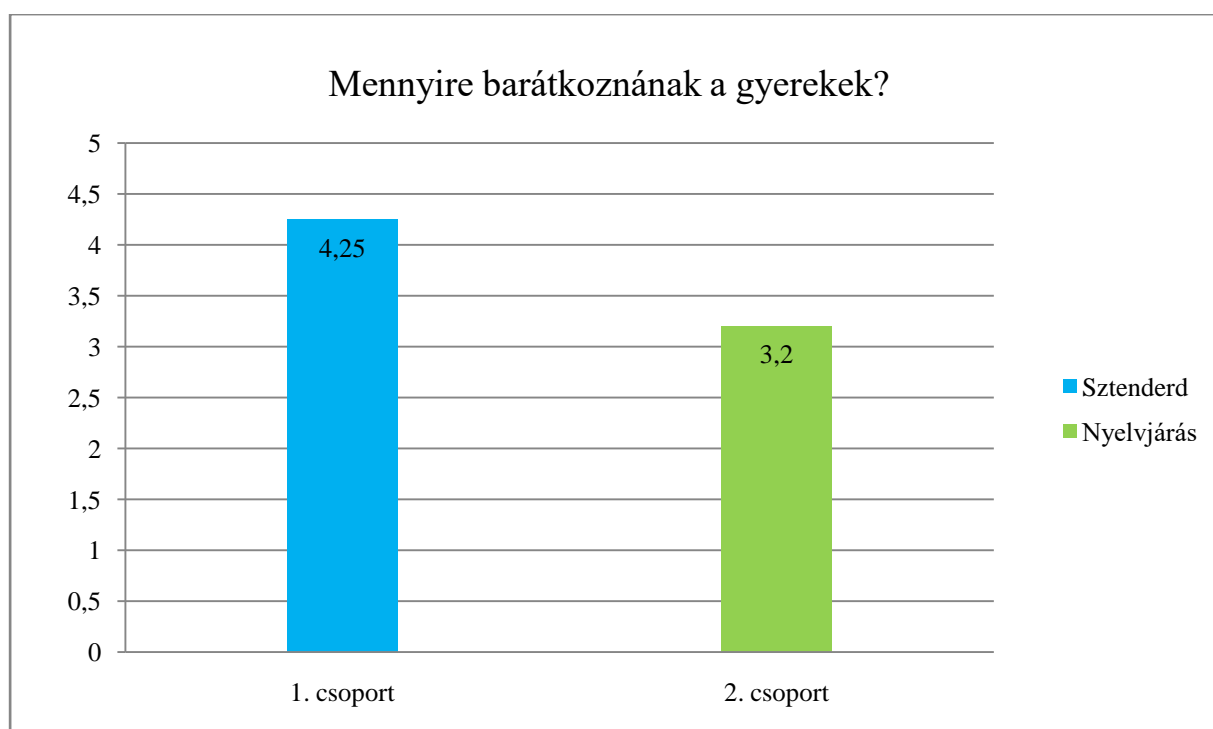
7.4. Kik az elfogadóbbak?

A kérdőívben arra kértem az adatközlőket, hogy ötfokú skálán minősítsék mennyire szimpatikus számukra, valamint a szülők számára a jelentkező. Ezek eredményét a 7.4.1. diagram ábrázolja, s azt figyelhetjük meg, hogy a sztenderd változat esetében ugyanolyan szimpatikusnak értékelik az óvodapedagógusok a jelentkezőt, mint amennyire véleményük szerint a szülők is kedvelnék az ügynököt. A nyelvjárás esetében ettől eltérő eredményt kaptam, hiszen ez esetben az óvodapedagógusok kedvezőbbnek ítélték meg a beszélőt. Összehasonlítva a sztenderd és a nyelvjárás értékeit, mindkét esetben a sztenderd nyílt tekintélyét láthatjuk érvényesülni.

7.4.1.

Az óvodapedagógusokon és a szülőkön kívül annak megítélésre is kíváncsi voltam, hogy szerintük a gyerekek mennyire kedvelnék az ügynököt. Ebből kifolyólag a kérdőívben az adatközlőknek ötfokú skálán kellett értékelni, hogy mit gondolnak, a gyerekek mennyire tartanák barátságosnak, és milyen szívesen barátkoznának a jelentkezővel. A 7.4.2. diagram együttesen értékelve mutatja ezt az eredményt, s látható, hogy az adatközlők szerint a gyerekek is a sztenderd beszélővel barátkoznának jobban. Ha az alábbi eredményeket összehasonlítjuk az óvodapedagógusok és szülők értékeivel, akkor azt tapasztaljuk, hogy az adatközlők szerint a gyerekek a sztenderd és a nyelvjárás esetében is kedvezőbbnek ítélik a beszélőket, mint a felnőttek.

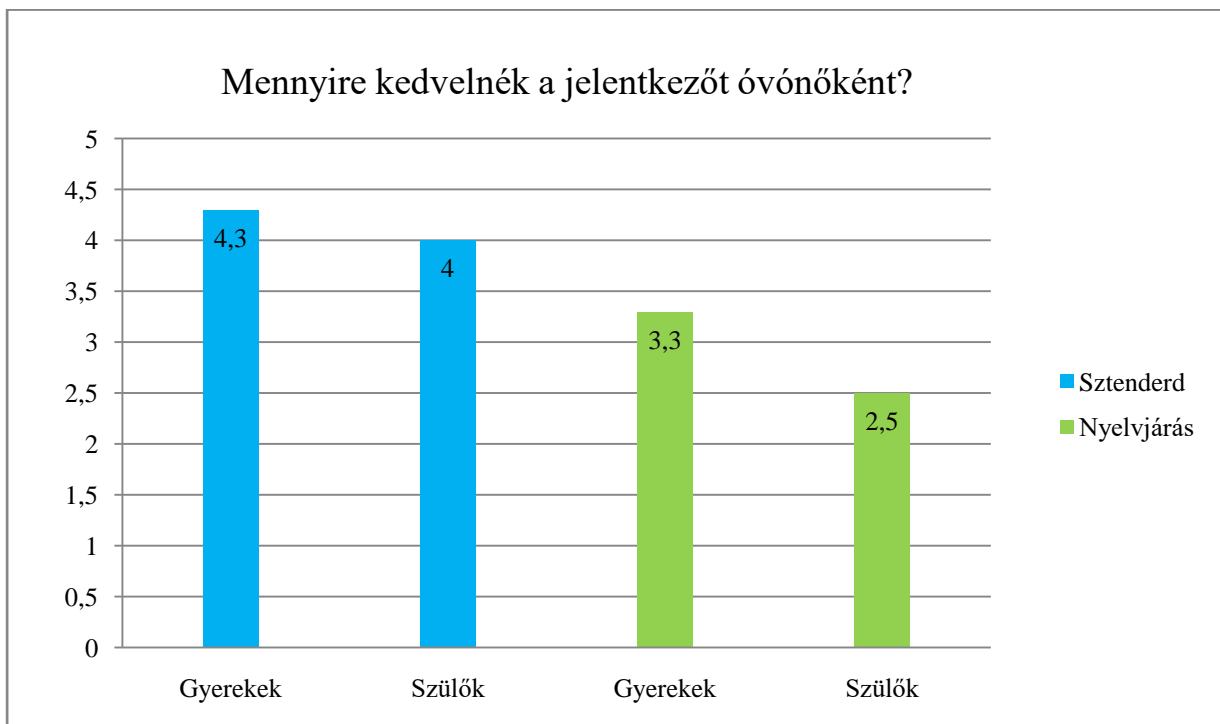

7.4.2.

Ehhez a kérdéskörhöz kapcsolódik, hogy az interjú során arról érdeklődtem, az óvodában a gyerekek hogyan viszonyulnának olyan gyerekekhez, akik nyelvjárási közezből származnak. A 18 adatközlőből 1 ezt óvónótól függőnek tekintette, ezen kívül mindenki más úgy gondolta, hogy elfogadóan, ugyanúgy, ahogy a többi gyerekhez. A leginkább negatív véleményt a 12-es adatközlő mondta, hiszen szerinte „lehet, hogy egy idő után elfogadják, de fenntartással viselkednének iránta”. Ide kapcsolódóan kiemelem a 02-es adatközlő választát: „szerintem elfogadóan, a gyerekek mindent elfogadnak, tehát azt fogadják el, ami van, hogy így mondjam. Tehát alkalmazkodóak, és lehet, hogy kezdetben érdekesnek találnák vagy furcsán néznének a másik gyerekre, de én azt gondolom, hogy idővel mindenképpen

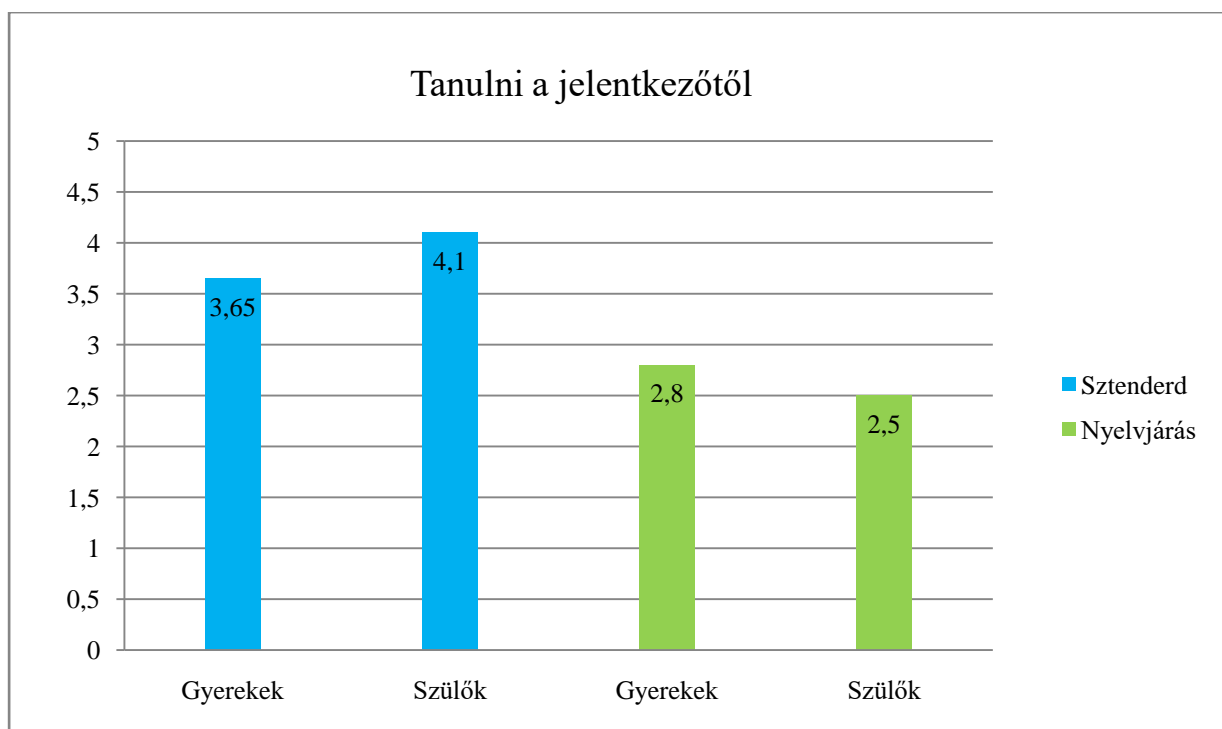
megszoknák ezt a helyzetet és semmi fennakadást nem jelentene az óvodai életben”. Azzal kapcsolatban, hogy ezeket a gyerekeket kiközösítenék, vagy csúfolnák-e a többiek, a 18 adatközlő közül 16 szerint nem és 2 adatközlő szerint igen. Valamint arra is rákérdeztem, hogy hogyan viszonyulnának hozzájuk az óvónők, s az adatközlők közül mindenki egyetértett abban, hogy elfogadóan, ugyanúgy, mint más gyerekekhez.

A 7.4.3. diagram esetében annak megítélését láthatjuk, hogy az adatközlők szerint mennyire kedvelnék a gyerekek a jelentkezőt, ha ő lenne az óvónőjük, illetve a szülők mennyire kedvelnék, ha a jelentkező lenne gyermekük óvónője. Mindkét esetben a sztenderd előnyösebb megítélését láthatjuk, valamint a gyerekek és a szülők értékét összehasonlítva megállapíthatjuk, hogy a gyerekekhez mindkét esetben kedvezőbb minősítést társítanak a válaszadók.

7.4.3.

Hasonlóan az előző diagramhoz az adatközlők véleménye alapján a gyerekek és a szülők megítélése mutatkozik meg a 7.4.4. diagramon. S ez esetben azt hasonítottam össze, hogy a szülők mennyire helyeselnék, hogy ügynök tanítsa gyermeküket, illetve a gyerekek milyen szívesen tanulnának a jelentkezőtől. Az adatközlők ebben az esetben is a sztenderd beszélőt részesítették előnyben, azonban most a sztenderd beszélőt nem a gyerekek, hanem a szülők minősítették kedvezőbben. A nyelvjárási beszélőtől pedig a válaszadók szerint a gyerekek szívesebben tanulnának, mint amennyire szüleik helyeselnék azt. Tehát ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy szerintük a gyerekek elfogadóbban viszonyulnak a nyelvjárási beszélőhöz.

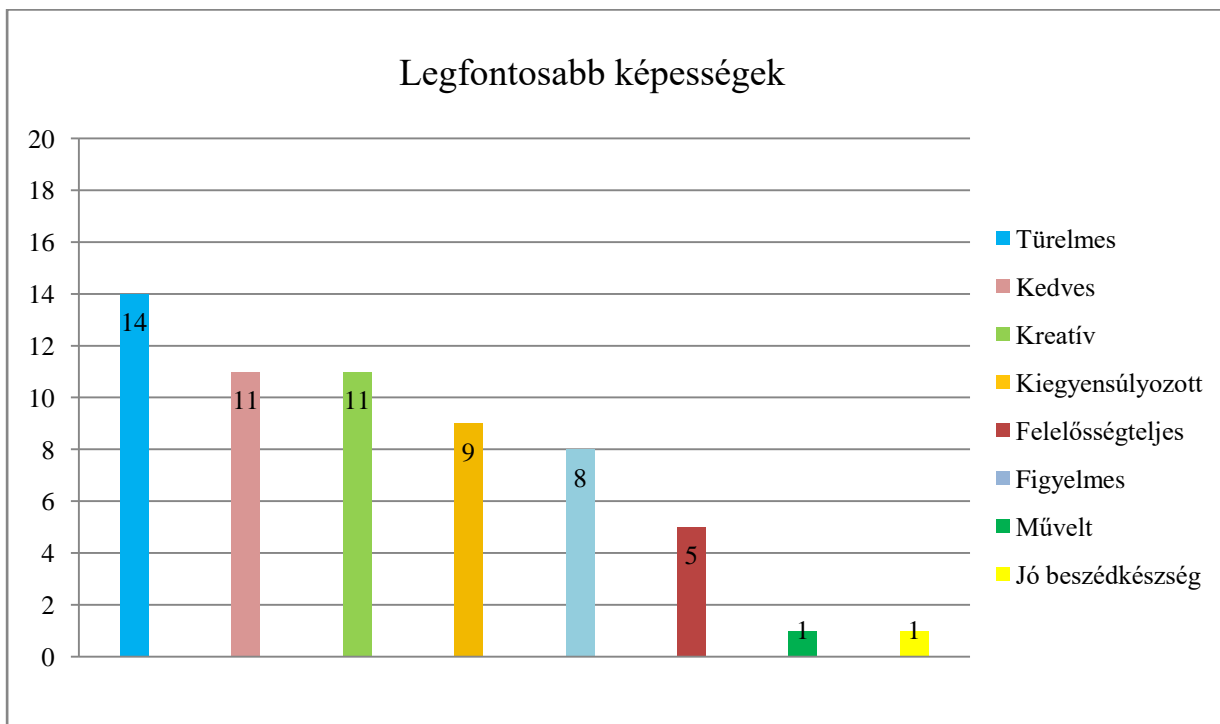

7.4.4.

Továbbá az igaz-hamis kérdések között arra kérdésre, hogy szerintük a gyerekek végighallhatnák-e a jelentkező meséjét, az adatközlők 100%-ban igazzal válaszoltak a sztenderd és a nyelvjárás esetében is.

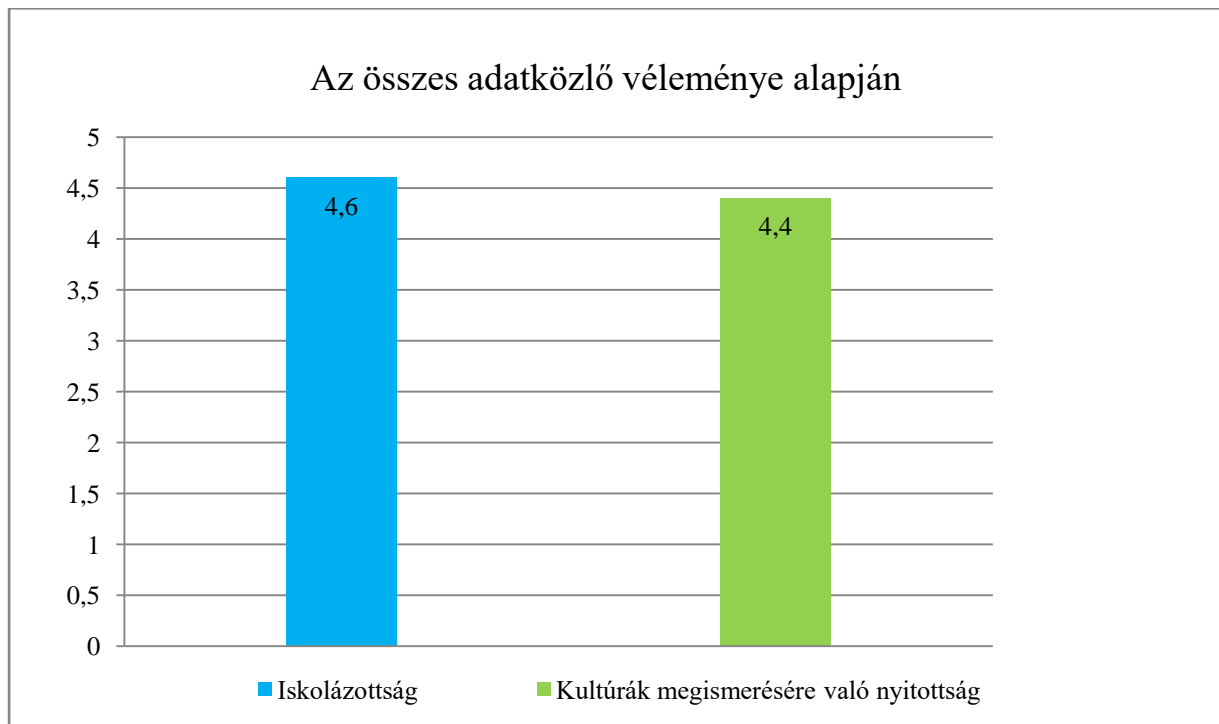
7.5. Eredmények az adatközlőkre vonatkozóan

A kérdőív első részében kapnak helyet az óvodapedagógus foglalkozásra vonatkozó kérdések. Az egyik kérdésben arra kértem az adatközlőket, hogy válasszák ki a 3 legfontosabb képességet, melyek az óvodapedagógusi hivatáshoz szükségesek (7.5.1. diagram). Az eredmények azt mutatják, hogy a türelmesség, kedvesség és kreativitás a legjelentősebb, azonban dolgozatomból szempontjából leginkább annak van jelentősége, hogy a jó beszédkésztség mennyire fontos a válaszadóknak. Meglepő módon a jó beszédkésztség egyáltalán nem szerepel a 3 legfontosabb képesség között, sőt, valójában az utolsó helyen áll a műveltséggel együtt, hiszen mindösszesen egyszer-egyszer jelölték meg a jó beszédkésztséget és a műveltséget is. A mérés alkalmával voltak olyan óvodapedagógusok, akik azt mondták, ugyanolyan fontos az összes felsorolt lehetőség, s ekkor megkértem őket, hogy mégis válasszák ki azt a hármat, amit a legkiemelkedőbbnek gondolnak. Ez a 14-es, 19-es és 20-as adatközlő esetében volt így, s ők a kérdőívben a 3 tulajdonság kiválasztásán túl összekapcsolták a felsoroltakat és melléírták, hogy „mindegyik”, „mindegyik egyformán fontos” és „az összes fontos! Így együtt!”.

7.5.1.

A 7.5.2. diagram esetében látható, hogy az összes adatközlő véleménye alapján mennyire fontos az óvodapedagógusi munkakörben az iskolázottság, illetve a különböző kultúrák megismerésére való nyitottság. Az iskolázottsággal kapcsolatban az interjú során konkrétan rákérdeztem, hogy milyen szintű iskolai végzettség elvárt, ideális egy óvónő számára, s a 18 adatközlőből 17 felsőfokú végzettséget, 1 válaszadó pedig középfokú végzettséget jelölt meg.

7.5.2.

Az interjú során a válaszadókat arra kértem, hogy értékeljék saját beszédüket, s a hipotézisnek megfelelően azt tapasztaltam, hogy a legtöbb adatközlők saját nyelvhasználatát a sztenderd változat alapján megfelelőnek tartja.

Emellett provokatív módon arra is rákérdeztem, hogy véleményük szerint lehetséges-e, hogy valaki ne beszéljen helyesen. Ehhez kapcsolódóan az a hipotézis is igazolódott, hogy az óvodapedagógusok megkülönböztetnek helyes és nem helyes nyelvhasználatot, hiszen a legtöbben úgy gondolják, hogy léteznek nyelvhelyességi hibák. Valamint az is jellemző, hogy az óvodapedagógusok kijavítják, ha az óvodában a gyerekek valamit másképp mondanak, mint ahogy azt ők mondani szokták. Például a 11-es adatközlő a következőt mondta: „igen, csak olyan tapintatosan kell javítani. Tehát a helyeset ismétljük meg, a helyes kifejezést”.

Továbbá azt is megtudhattam az interjúk készítésekor, hogy az óvodában vannak olyan anyanyelvi foglalkozások, amik az iskolára készítik fel a gyerekeket. S a felkészülési módszer

például a 6-os adatközlő esetében a következő: „igyekszem mindig úgy, hogy minél játékosabban, mikro csoportos formában, sok eszközzel. A bábozás is nagyon jó erre, tehát ezeket folyamatosan végezzük, most már mesét szövünk rengeteget, hát azt nem mondom, hogy szép kerek történetek vannak, de egyre ügyesebbek. Úgyhogy igyekszünk, hogy az íráskészség is szépen kialakuljon náluk, azt is próbáljuk olyan rajzos kiegészítő feladatokkal, de nem feltétlen feladatlappal, hanem vizuális nevelés útját, hogy több kört kell rajzolniuk, vagy hullámos vonalat és akkor úgy készítenek el egy képet, körből cicát, bármi mást.”

8. Következtetések

Hipotézisemnek megfelelően tehát azt tapasztaltam, hogy összességében a legtöbb kérdésben a sztenderd nyelvváltozatú ügynököt minősítik előnyösebbnek, leginkább szakmai alkalmassága és beszéde alapján. Ezzel szemben nem igazolódott az, az előfeltevés, mely szerint attól függően, hogy az óvodapedagógusnak társadalmilag mennyire megbecsült, magas a munkaköre, annak megfelelően fogja előnyösnek ítélni a sztenderd változatú ügynököt, hiszen azok az óvodai dolgozók, akik óvónőnél alacsonyabb munkakört töltenek be, ők is épp úgy a sztenderd változatot értékelték kedvezőbbnek.

Valamint arra a következtetésre jutottam, hogy már az óvodában elkezdődik a gyerekek sztenderd változatra nevelése, az óvodapedagógusok javítgatásai és az anyanyelvi foglalkozások által.

Végezetül úgy gondolom a vizsgálat kiterjeszthető, hiszen az ügynökvizsgálati mérés óvodás korú gyerekekkel is elvégezhető ROSENTHAL (1974) módszerének alkalmazásával. Ennek köszönhetően lehetőség nyílna arra, hogy valóban felmérjék a gyerekek nyelvi attitűdét, s még inkább összehasonlíthatóvá válna az óvodapedagógusok értékeivel.

9. Felhasznált irodalom

- BARTHA CSILLA 1998. *A szociolingvisztika alapjai*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Mai Magyar Nyelvi Tanszék.
- CARGILE, AARON CASTELAN–GILES, HOWARD 1997. Understanding Language Attitudes: Exploring Listener Affect and Identity. *Language and Communication* 17/3: 195–217.

- CRANO, WILLIAM D.–PRISLIN, RADMILA 2008. *Attitudes and Attitude Change*. New York–London, Psychology Press.
- CREBER, CLARE–GILES, HOWARD 1983. Social Context and Language Attitudes: the Role of Formality-informality of the Setting. *Language Sciences* 5/2: 155–161.
- CSERESNYÉSI LÁSZLÓ 2004. *Nyelvek és stratégiák: avagy a nyelv antropológiája*. Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- EDWARDS, JOHN 2006. Language Attitudes. In: BROWN, KEITH főszerk.: *Encyclopedia of Language and Linguistics*. Második kiadás. Amsterdam–London, Elsevier. 324–331.
- EDWARDS, V. K. 1978. Language Attitudes and Underperformance in West Indian Children. *Educational Review* 30/1: 51–58.
- FÖLDEVÁRI KITTI 2001. *Ügynökvizsgálat a debreceni egyetemisták körében*. Záródolgozat. Debrecen.
- GILES, HOWARD–HARRISON, CHRIS–CREBER, CLARE–SMITH, PHILIP M.–FREEMAN, NORMAN H. 1983. Developmental and Contextual Aspects of Children’s Language Attitudes. *Language and Communication* 3/2: 141–146.
- HANYISZKÓ KITTI 2011. *Nyelvváltozatok és attitűdök, avagy egy speciális ügynökvizsgálat tanulságai*. BA-záródolgozat. Debrecen.
- HANYISZKÓ KITTI 2012. Egy speciális „ügynökvizsgálatról”. *Szkhion* 2012/1: 80–84.
- KIS TAMÁS 2003. *Az evolúciós gondolkodás a nyelvészetben: összefoglaló áttekintés*. Előadás „A nyelvtudomány újabb ágainak és irányzatainak bemutatása” sorozatban a DAB Nyelvészeti Munkabizottságában, 2003. december 3. URL: <http://mnytud.arts.klte.hu/tananyag/nyelvkialak/dab-ea.htm>. (Letöltve: 2017. március 17.)
- KONTRA MIKLÓS 1997. Hol beszélnek a legszebben és a legcsúnyábban magyarul? *Magyar Nyelv* 93: 224–232.
- KOVÁCS ÁGNES M. 2014. Korai kétnyelvűség és szociokognitív fejlődés. In: PLÉH CSABA–LUKÁCS ÁGNES szerk.: *Pszicholingvisztika*. Budapest, Akadémiai Kiadó. 551–574.
- LABOV, WILLIAM 1973. A társadalmi folyamatok tükröződése nyelvi szerkezetekben. In.: SZÉPE GYÖRGY szerk.: *A nyelvtudomány ma*. Budapest, Gondolat. 509–527.
- LABOV, WILLIAM 1975. A nyelvi változás mechanizmusáról. In.: PAP MÁRIA–SZÉPE GYÖRGY vál. és szerk.: *Társadalom és nyelv: Szociolingvisztikai írások*. Budapest, Gondolat. 255–285.

- LABOV, WILLIAM 1979. A nyelv vizsgálata társadalmi összefüggésben. In.: PLÉH CSABA–TERESTYÉNI TAMÁS szerk.: *Beszédaktus, kommunikáció, interakció*. Budapest, Tömegkommunikációs Kutatóközpont. 365–398.
- LAMBERT, W., HODGSON–E., GARDNER–R., FILLENBAUM, S. 1960. Evaluational Reactions to Spoken Languages. *Journal of Abnormal and Social Psychology* 60: 44–51.
- LIPTAI DÓRA JUDIT 2008. *A debreceni nyelvjárás megítélése: ügynökvizsgálat debreceni és szegedi diákok körében*. Szakdolgozat. Debrecen.
- NAZZI, THIERRY–BERTONCINI, JOSIANE–MEHLER, JACQUES 1998. Language Discrimination by Newborns: Toward an Understanding of the Role of Rhythm. *Journal of Experimental Psychology, Human Perception and Performance* 24: 756–766.
- nyest.hu 2015. A kétnyelvűek kevésbé hajlamosak az előítéletekre. *Nyelv és Tudomány*. 2015. március 17. URL: <https://www.nyest.hu/hirek/a-ketnyelvűek-kevesbe-hajlamosak-az-elöiteletekre>. (Letöltve: 2017. március 17.)
- OSKAMP, STUART–SCHULTZ, P. WESLEY 2005. *Attitudes and opinions*. Mahwah (New Jersey)–London, Lawrence Erlbaum Associates.
- RAMUS, FRANCK–MEHLER, JACQUES 1999. Language Identification with Suprasegmental Cues: A Study Based on Speech Resynthesis. *Journal of the Acoustical Society of America* 105: 512–521.
- ROSENTHAL, MARILYN S. 1974. The Magic Boxes: Pre-School Children’s Attitudes toward Black and Standard English. *The Florida FL Reporter* 12/1–2: 55–62, 92–93.
- SÁNDOR KLÁRA 1999. Szociolingvisztikai alapismeretek. In: GALGÓCZI LÁSZLÓ szerk.: *Nyelvtan, nyelvhasználat, kommunikáció*. Szeged, JGYF Kiadó. 133–171.
- SÁNDOR Klára 2002. A nyelvi arisztokratizmus alkonya. In: NYÍRI KRISTÓF szerk.: *Mobilközösség – mobilmegismerés*. Budapest, MTA Filozófiai Kutatóintézete. 67–77.
- SÁNDOR KLÁRA 2014. *Határtalan nyelv*. Bicske, Szak Kiadó.
- SÁNDOR KLÁRA–LANGMAN, JULIET–PLÉH CSABA 1998. Egy magyarországi ügynökvizsgálat tanulságai: a nyelvváltozatok hatása a személypercepcióra. *Valóság* 1998/8: 29–40.
- SZABÓ ANDREA 2008. *A nyelvi attitűd középiskolások körében*. Szakdolgozat. Debrecen.
- TRUDGILL, PETER 1983. *On Dialect*. Oxford, Basil Blackwell.
- WARDHAUGH, RONALD 1995. *Szociolingvisztika*. Budapest, Osiris-Századvég.
- WARDHAUGH, RONALD 2006. *An Introduction to Sociolinguistics*. Oxford, Blackwell Publishing.

10.Függelék

10.1. Ügynökszövegek

10.1.1. Sztenderd változat

Valahol messze tájon, vadregényes szép vidéken, gyönyörű palotában élt egy ifjú herceg. Méghozzá nem akármilyen herceg, mert ez az ifjú a pávapókok hercege volt. A hátát kék palást borította, azt pedig aranyfoltok díszítették. Mintha csak a víz kék tükrét ragyogta volna be a Nap aranyló sugaraival. Teltek-múltak az évek, míg egy napon aztán a király és a királyné úgy döntöttek, fiuknak meg kell házasodni. – Mindenki tudhatja, hogy úgy ringatnék már egy kis pókot! – mondta a király. Hogy a herceg megtalálja pókszívének választottját, a kastélyban bált rendeztek. A pókkirály az erdő összes hajadon lányának meghívót küldött. Az estély napján nagy sürgés-forgás volt a palotában, mert mindenki a bálra készülődött. – Ragyogjon a pókháló, hiszen ma van a bál! – mondta a királyné. A cselédség pedig létrára mászva minden hálót letörölt. Aztán minden készen állt arra, hogy a pókherceg megismerkedjen jövendőbelijével. Azzal a pókkisasszonnyal, akivel átveheti a pávapókok királyságát, és boldogan élhet.

10.1.2. Nyelvjárási változat

Valahom messzi tájon, vadregényesz szép vidéiken, gyönyörű palotában élt egy ifju hèreceg. Méikhozzá nem akármijen hèreceg, mèr ez az ifju a pávapóukok hèrecege vóut. A hátát kék palázs borította, asztat meg aranyfóutok diszítették. Mintha csak a visz kék tükrét ragyokta vóuna be a Nap aranylóu sugarajivā. Teltek-multak az éivek, mig egy napon osztán a kiráj éis a kirájné ugy döntöttek, fijuknak mek kel lesz házasodni. – Mindenki tuthassa, hogy ugy ringatnák mán ety kis póukot! – monta a kiráj. Hogy a hèreceg mektanájja póukszívének választottját, a kastéjba bált rendesztek. A póukkiráj az erdőü összes hajadon jányának mekhívóut küldött. Az estéj napján naty sürgés-förgás vóut a palotába, mèr mindenki a bárra készülőüdüött. – Ragyogjon a póukhálóu, hiszem mámma van a bál! – monta a kirájné. A

cselécssek pedig láptóura mászva minden hálót letürült. Osztám mám minden készen ált āra, hogy a púkhèrceg megismerkegyen jövendőübelijévē. Avvāl a púkkisasszonnyā, akivel átveheti a pávapóukok kirájságát, oz boudogan élhet.

10.2. Kérdőív

JELSZÓ:

KÉRDŐÍV 1. rész

Jónás Vivien vagyok, a Debreceni Egyetem harmadéves hallgatója. Szakdolgozatomhoz az Önök segítségét szeretném kérni az alábbi kérdőív kitöltésével. Az általam végzett vizsgálat eredményei Önök számára is hasznosak lehetnek, hiszen segítségével egyre szakképzetesebb óvodapedagógusokkal dolgozhatnak együtt, olyanokkal, akiket a gyerekek is nagyon szeretnek.

Ezzel a kérdőívvel az óvodapedagógiai munka megítélését vizsgálom. A kérdőív két részből áll, Önök most az első részt tartják a kezükben. Ennek kitöltése után fogom kiosztani a második részt.

Válaszaikat kizárólag szakdolgozati munkámhoz használom fel, mely semmilyen személyes adatot nem közöl Önökről.

Kérem, minden kérdésre válaszoljanak, illetve semmilyen személyes adatot ne adjanak meg azon kívül, amit lentebb láthatnak! Mivel a kérdőív anonim, mindenki válasszon egy tetszőleges jelszót, ami az azonosítására szolgál! Jelszavukat írják a lap jobb felső sarkában kijelölt helyre, és jegyezzék meg, mert a kérdőív második részéhez és egy hét múlva ismét szükségük lesz rá.

I. Kérdések, melyek Önre vonatkoznak

1. Neme:
2. Életkora:
3. Születési helye:
4. Lakóhelye:

5. Foglalkozása:
6. Miért választotta ezt a foglalkozást? Válaszát indokolja!
7. Mennyi ideje dolgozik óvodában?
8. Dolgozott-e valaha nem óvodai munkakörben? Ha igen, mi volt az?
9. Mióta dolgozik ebben az óvodában?
10. Szereti a munkáját? Válaszát indokolja!
11. Elégedett a munkájával? Válaszát indokolja!

II. Kérdések, melyek az óvodapedagógus foglalkozásra vonatkoznak

1. Miért az Önök óvodáját választják a szülők gyermekeik számára? Többet is választhat!
 - a) mert jól képzettek az óvónők
 - b) mert az óvoda közel van a lakóhelyükhöz
 - c) mert az óvodának szép épülete és udvara van
 - d) mert más szülők ajánlják nekik ezt az óvodát
 - e) egyéb:

2. Melyek a legfontosabb képességek, amelyek az óvodapedagógus hivatáshoz szükségesek? Válassza ki a 3 legfontosabbat!

- a) türelmesség
- b) felelősségteljeség
- c) jó beszédképesség
- d) kedvesség
- e) műveltség
- f) figyelmesség
- g) kiegyensúlyozottság
- h) kreativitás

3. Mennyire fontos az iskolázottság az óvodapedagógusi munkakörben?

(1 = egyáltalán nem fontos, 5 = nagyon fontos)

1 2 3 4 5

4. Szükségesnek tartja, hogy különböző kultúrák megismerésére nyitottak legyenek az óvodapedagógusok?

(1 = egyáltalán nem szükséges, 5 = nagyon szükséges)

1 2 3 4 5

5. A szülőknek milyen elvárásaik vannak az óvodapedagógusokkal szemben?

6. A gyerekeknek milyen elvárásaik vannak az óvodapedagógusokkal szemben?

JELSZÓ:

KÉRDŐÍV 2. rész

Ez a kérdőív második része. Most lejátszok Önöknek egy hangfelvételt. A felvételen egy mese részletét hallhatják egy olyan személytől, aki óvónői állásra szeretne jelentkezni. Miután meghallgatták a felvételt, kérem, a hallottak alapján válaszoljanak a kérdésekre!

Kérem, minden kérdésre válaszoljanak, illetve a kérdőív első részében használt jelszavukat írják a lap jobb felső sarkában kijelölt helyre!

III. Kérdések, melyek a meghallgatott hangfelvételre vonatkoznak

1. Mennyire jellemzőek az alábbi tulajdonságok a jelentkezőre?

(1 = egyáltalán nem jellemző, 5 = nagyon jellemző)

a) tisztelettudó

1 2 3 4 5

b) intelligens

1 2 3 4 5

c) jó megjelenésű

1 2 3 4 5

d) igényes önmagára és környezetére

1 2 3 4 5

e) családszerető

1 2 3 4 5

f) megbízható

1 2 3 4 5

g) magas

1 2 3 4 5

h) kedves

1 2 3 4 5

i) szigorú, komoly

1 2 3 4 5

j) barátságos

1 2 3 4 5

2. Mennyire szimpatikus a jelentkező?

(1 = egyáltalán nem szimpatikus, 5 = nagyon szimpatikus)

1 2 3 4 5

3. Szívesen bízna egy óvodai csoportot a jelentkezőre?

(1 = egyáltalán nem szívesen, 5 = nagyon szívesen)

1 2 3 4 5

4. Mennyire beszélt szépen a jelentkező?

(1 = egyáltalán nem szépen, 5 = nagyon szépen)

1 2 3 4 5

5. Szívesen dolgozna együtt a jelentkezővel?

(1 = egyáltalán nem szívesen, 5 = nagyon szívesen)

1 2 3 4 5

6. Alkalmasnak tartja a jelentkezőt óvónői munkakör betöltésére?

(1 = egyáltalán nem tartom alkalmasnak, 5 = nagyon alkalmasnak tartom)

1 2 3 4 5

7. Mennyire tetszett a jelentkező beszéd- és előadásmódja?

(1 = egyáltalán nem tetszett, 5 = nagyon tetszett)

1 2 3 4 5

8. Hol élhet a jelentkező?

a) faluban

b) városban

9. A gyerekek mennyire tartanák barátságosnak a jelentkezőt?

(1 = egyáltalán nem tartanák barátságosnak, 5 = nagyon barátságosnak tartanák)

1 2 3 4 5

10. A gyerekek mennyire kedvelnék a jelentkezőt, ha ő lenne az óvónőjük?

(1 = egyáltalán nem szeretnék, 5 = nagyon szeretnék)

1 2 3 4 5

11. A gyerekek könnyen elfogadnák a jelentkezőt óvónőjüként?

(1 = egyáltalán nem könnyen, 5 = nagyon könnyen)

1 2 3 4 5

12. A gyerekek szívesen barátkoznának a jelentkezővel?

(1 = egyáltalán nem szívesen, 5 = nagyon szívesen)

1 2 3 4 5

13. A gyerekek mennyire hallgatnának a jelentkezőre?

(1 = egyáltalán nem hallgatnának, 5 = nagyon hallgatnának)

1 2 3 4 5

14. A gyerekek szívesen tanulnának a jelentkezőtől?

(1 = egyáltalán nem szívesen, 5 = nagyon szívesen)

1 2 3 4 5

15. A szülők mennyire kedvelnék a jelentkezőt?

(1 = egyáltalán nem kedvelnék, 5 = nagyon kedvelnék)

1 2 3 4 5

16. A szülők szerint jól bánná a jelentkező a gyerekekkel?

(1 = egyáltalán nem bánná jól, 5 = nagyon jól bánná)

1 2 3 4 5

17. A szülők mennyire örülnének, ha a jelentkező lenne gyermekük óvónője?

(1 = egyáltalán nem örülnének, 5 = nagyon örülnének)

1 2 3 4 5

18. A szülők szívesen elengednék gyermeküket óvodai kirándulásra a jelentkezővel?

(1 = egyáltalán nem szívesen, 5 = nagyon szívesen)

1 2 3 4 5

19. A szülők mennyire helyeselnék, hogy a jelentkező tanítsa gyermeküket?

(1 = egyáltalán nem helyeselnék, 5 = nagyon helyeselnék)

1 2 3 4 5

20. A szülők mennyire tartanak jó óvónőnek a jelentkezőt?

(1 = egyáltalán nem bíznának meg, 5 = nagyon megbíznának)

1 2 3 4 5

21. Az alábbi állítások közül válassza ki, melyek igazak vagy hamisak!

- a) a jelentkezőhöz illik az óvónői munka
- b) a jelentkezőhöz nem illik az óvónői munka
- c) az óvodánk munkaközösségébe illik a jelentkező
- d) az óvodánk munkaközösségébe nem illik a jelentkező
- e) a jelentkezőben találtam nem tetsző tulajdonságot
- f) a jelentkezőben nem találtam nem tetsző tulajdonságot
- g) a jelentkező meséjét a gyerekek végighallgatnák
- h) a jelentkező meséjét a gyerekek nem hallgatnák végig

Segítségét köszönöm!

Jónás Vivien

10.3. Interjú

1. Milyen szintű iskolai végzettség elvárt, ideális egy óvónő számára?
2. Milyen nyelvi képességekkel kell rendelkeznie egy óvónőnek? Hogyan beszél egy jó óvónő?
3. Az óvodapedagógusi munkát hogyan, milyen módon befolyásolja az óvónő beszéde?
4. Mit gondol, Ön hogyan beszél? Megfelel-e azoknak az elveknek, amiket az előző kérdésre válaszolva elmondott?
5. Ön hogyan beszél otthon?
6. Az Ön szülei, nagyszülei beszéltek nyelvjárásban?
7. Van gyermeke?

- a) Ha igen: vele nyelvjárásban vagy nem nyelvjárásban beszél?
8. Milyennek értékeli a nyelvjárásokat a köznyelvhez képest?
9. Miért?
10. Mi a véleménye arról, ha egy óvónő nyelvjárásban beszél?
11. Mit szólna, ha az Önök óvodájában dolgozna egy olyan óvónő, aki nyelvjárásban beszél?
12. Tehát Ön előnyösnek vagy hátrányosnak ítéli, ha egy óvónő nyelvjárásban beszél?
13. Munkája során volt már olyan helyzetben, amire szívesen visszaemlékezik? Mesélne róla?
14. Munkája során volt már olyan helyzetben, amikor megijedt, esetleg veszélyesnek érezte a munkáját?
15. Az óvodában a gyerekek szülei, nagyszülei közt vannak olyanok, aki nyelvjárásban beszélnek?
16. Az óvodában vannak olyan gyerekek, akik olyan családi környezetből származnak, ahol nyelvjárást használnak?
- a) Ha igen: hogyan viszonyulnak hozzájuk emiatt az óvónők? Hogyan viszonyul hozzájuk a többi gyerek? Nem közösítik ki vagy csúfolják őket ezért?
- b) Ha nem: ha lenne ilyen gyerek, akkor hogyan viszonyulnának hozzájuk emiatt az óvónők? Hogyan viszonyulnának hozzájuk a többi gyerekek? Nem közösítenék ki vagy csúfolnák őket ezért?
17. A szülőknek vannak nyelvi szempontból elvárásaik az óvónőkkel szemben? Ha igen, mik ezek?
18. Lehetséges, hogy valaki ne beszéljen helyesen? Véleménye szerint léteznek nyelvhelyességi hibák?
- a) Ha igen: tudna példát mondani?
19. Kijavítja, ha az óvodában a gyerekek valamit másképp mondanak, mint ahogy Ön azt mondani szokta?
20. Vannak olyan anyanyelvi foglalkozások, amik az iskolára, tehát írásra, olvasásra, szövegértésre és tanulásra készítik fel a gyerekeket?
21. Ez a felkészítés hogyan, milyen módszerekkel zajlik?

10.4. Adatközlők

- 01: manó
- 02: hajlizsozsi
- 03: xxv
- 04: zsozso
- 05: vihar
- 06: gyöngy
- 07: szeretet
- 08: március 20
- 09: csillagvirág
- 10: Peti
- 11: tavasz
- 12: 1990
- 13: master
- 14: Szofi
- 15: Mátéka
- 16: alma
- 17: kutya
- 18: álom
- 19: papagáj
- 20: BNHT